

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת בא תשפ"ד

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

וראייתי שהרב מפרשבורג לא הבין אותי, ולא נחה דעתו. רצייתי בכל זאת להפיס דעתו, ושאלתי אותו אם הנו רוצה לשמוע ממני מה שחידש האדמו"ר בש"ק בסעודה שלישית, אחרי הסכמתו מסרתי לו, שהאדמו"ר דקדק בפ' השבוע פ' בא, עה"פ "ולמען תספר באזני בנך וכו' וידעתם כי אני ה'" התחיל בלשון יחיד: ולמען תספר באזני בנך, וסיים בלשון רבים: "וידעתם כי אני ה'?" ותיירץ, דהנה לכאורה הלא מצות סיפור יציאת מצרים והגדת לבנך חלה על בני ישראל מיד בשנה הראשונה, כשיצאו ממצרים, ומי מכל ישראל יכול ה' לקיים מצוה זו? אז הלא כולם היו שם, וכולם יצאו ממצרים, נמצא שנשאר רק משה רבנו היחידי שאשתו ובניו היו אז מחוץ, הוא ה' יכול לספר לבניו ולקיים "והגדת לבנך" גם בשנה הראשונה, ומכיון שבנשמת משה רבנו נכללו נשמות כל כלל ישראל, הוציא הוא את כל ישראל למצוה זו.

וימתק מאד לפי זה, "ולמען תספר" - אתה דוקא "באזני בנך", ועיי"ז "וידעתם" - כולכם "כי אני ה'" כי הוא יוציא בזה את כל ישראל. "כשגמרת" מספר רבנו, "פנה הרב מפרשבורג ואמר למשמשו: "לך מיד תזמין כרכרה, אנו נוסעים אל האדמו"ר מבעלזא"

(שאלו בחירי ה')

ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותנו בצאנו ובקברנו נלך כי חג ה' לנו (י, ט) אפשר לבאר פסוק זה, בהקדם פירוש נפלא הנמצא ב"בית הלוי" (כת"י), עה"פ בתהילים (קוב, א ב) "הללויה אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד: גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יברך", ובגמ' ע"ז (י, ב) איתא: "במצותיו חפץ מאוד ולא בשכר מצוותיו". ומה הכוונה בדרש זה? וביאר, ידידע שמידות טובות עוברות בירושה מאב לבן, אמנם לפעמים יתכן שיהיה אחד שדבוק בתורה או אוהב מצוות, ואעפ"כ לא יהיה ניכר בזרעו אחריו. הטעם לזה, מפני שהאב עשה את המצווה לשם כבוד או ממון, כך שמוריש לבנו במידות ותכונות נפשו את החיבה לממון או לכבוד, והן אמנם שהאב בחר להגיע לדברים אלו ע"י התורה, אבל בחירתו זו, לא עוברת בירושה, רק החיבה לממון או לכבוד זה מה שמוריש לבנו. ויותר מזה, שאם האדם עושה את המצווה כיוון שהגיע למסקנה שההשקעה הטובה והמשתלמת ביותר היא עמל התורה, שכן שכרה היא נצחי, הרי, שעיקר הסיבה שלכן בחר בתורה היא משום ה"ריווחיות" שבדבר, זאת אומרת, שהוא "סוחר" טוב, אמנם בנו, אכן יירש ממנו את התכונה להיות "סוחר", אבל לא בהכרח שיעגיע לאותה מסקנה אמיתית שלהשקיע בתורה זהו ההשקעה הטובה ביותר, ואולי בעיניו ייטב להשקיע בנדל"ן...

אמנם, באם מקיים את המצוות אך ורק לשם שמים ולא לשום תכלית אחרת הרי יומשך דבר זה לזרעו אחריו. בזה יתבאר הפסוק הנ"ל: "אשרי איש ירא את ה' ובמצוותיו חפץ מאוד" ובגמ' "במצותיו - ולא בשכר מצוותיו", לאיש כזה מובטח לו: "גבור בארץ יהיה זרעו" כגבור הכובש את יצרו, ו"דור ישרים יבורך".

וזה מה שאמר משה רבנו, מתי נזכה ש"בנערינו ובזקנינו נלך" "בבנינו ובבנותינו" - דהיינו שיהיו זרענו יראי ד', - "כי חג ה' לנו" זהו רק כשכל שמחתנו מלשון "חג", שכל השמחה והמטרה בעבודת השי"ת - "ד' לנו". רק לשם השם ולא לשום כוונה אחרת.

(צינוני תורה)

וגם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבד את ה' אלקינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד באנו שמה (י, כה)

כתב המלבי"ם עפ"י דברי הגמ' (עירובין ק, ב) "אמר רבי יוחנן אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה דרך ארץ מתרנגול", והוא ע"ד הכתוב (איוב לה, יא) מלפנו מבהמות ארץ, שהבהמות מאלפות אותנו דרך ארץ. וזה שאמר משה רבינו לפרעה, גם מקננו ילך עמנו, כי "ממנו נקח לעבד אלוקינו", שנלמד מהבהמות הדרך הארך להתנהג, ואם תשאל מדוע נזקקים אנו ללמוד מהבהמות, מפני

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותתי אלה בקרבו: ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי במ וידעתם כי אני ה' (א, ב) המפרשים תמהים, מהיכן ידע משה לומר לפרעה על מכת ארבה, והרי הקב"ה לא אמר לו כלום על המכה. נביא כאן תירוצים אחדים: **בדעת זקנים לבעלי התוספות** כתבו, שהיו חקוקות על המטה דצ"ך עד"ש באח"ב וראה שכעת מגיע מכה המתחילה עם א'. ומקשה על זה, שא"כ במכות האחרונות אמאי הוצרך שוב להודיעו? לכן נ"ל דהבין משה המכה מדאמר לו הקב"ה למשה "ולמען תספר" ודרך הוא לספר על מכת הארבה, שהרי גם במכת הארבה דיואל כתיב עליה "לבניכם ספרו". ובי"רבי יוסף בכור שור", וכן הוא ב"הגדת המהר"ל" ועוד, הרחיבו בזה שבכל המכות עד עתה היו מעל הטבע, ולכן שוב אין מקרה שבו ידברו מהמכה. אבל מכת ארבה הרי שכחה בכל הזמנים, ודרך האנשים שמשווים תמיד את מה שעייניהם רואות, למקרים הקודמים. לכן מובן שכשאמר הקב"ה למשה שבמכה זו יתקיים "ולמען תספר" הבין שזו מכה שתמשיך להגיע וכל פעם יאמרו שזה לא כמו שהיה במצרים, וזה דווקא במכת ארבה.

(דעת זקנים)

בחידושי הרד"ל (על מדרש רבה), הוסיף על רעיון זה, [כפי שמובא במדרש: "ולמען תספר באזני בנך גלה הקב"ה למשה מה מכה יביא עליהן וכתב משה ברמז ולמען תספר באזני בנך זו מכת ארבה כמה דתימא (יואל א) עליה לבניכם ספרו"] לפי מאמר הכתוב "ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים" והתעללתי" הוא לשון שחוק, והנה בגמ' שבת ספ"ט איתא ש"מצינעין את החגב לקטן לשחוק בו", הרי שדרך הקטנים לשחק עם חגבים, ולכן דרך הבנים לספר ממכת ארבה ביותר. (חידושי הרד"ל על מדרש רבה)

בשם הגאון רבי שמשון מאוסטרופולי זי"ע אומרים (ומובא בחת"ס עה"ת), שהנה ידוע כי אותיות "בומף" (אותיות השפתיים) ואותיות "אהחע" (הגרוניות) מתחלפות זו בזו, לפי שמוצא המבטא הוא אחד. ואם נחליף את ה"פ" של "פרעה" ל"ב", ואת ע' ל"א" יצא האותיות "ארבה", וזה רמז הקב"ה "בא" אל "פרעה" הכנס את המלה "בא" לתוך "פרעה". ובזה מבאר ההמשך "למען שתי אותתי אלה בקרבו" תשית את האותיות הללו של "בא" במקום שתי אותיות אצל 'פרעה' ויצא לך "ארבה", כי היא המכה שעליך להכות עתה מצרים.

(הגה"ק ר"ש מאוסטרופולי זי"ע)

ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי במ וידעתם כי אני ה' (י, ב)

בספר "שאלו בחירי ה'" - תולדותיו של הגה"ק רבי שאול בראך מקאשוי זצ"ל (ונכתב ע"י תלמידו הרה"ח ר' ישראל ארליך ז"ל) מספר כך: האדמו"ר האמצעי מבעלזא (כ"ק מהר"י) נתבקש לשייבה של מעלה בשנת תרנ"ד ביום כ"ג בשבט, בהתגבר חליו, נסע לוינא לדרוש ברופאים, ונתקבל שם בבית החולים. וכפי שידוע נסתלק בויןא והובילוהו לבעלזא. רבנו (הגה"ק רבי שאול בראך מקאשוי זצ"ל) שמע שהאדמו"ר מבעלזא נמצא בויןא, נסע ממאגנדארף [שם כיהן כרב] לשב"ק 'פרשת בא' אל האדמו"ר מבעלזא.

רבנו ה' רגיל לספר הרבה מביקורו אצל כ"ק האדמו"ר מבעלזא אז בויןא, בין היתר סיפר: "ביום ראשון נודע לי שהגאון מפרשבורג בעל השבט סופר זצ"ל נמצא ג"כ בויןא לדרוש ברופאים, הלכתי לבקר את הרב מפרשבורג, הוא שאלני על מעשי בויןא, ענית לו שכ"ק האדמו"ר מבעלזא נמצא כאן, ובאתי אליו על ש"ק. על זה שאלני הרב: האם מניחים ת"ת דרבים ונוסעים אל רבי? רבינו הוסיף שהרב מפרשבורג ידע שבמאגנדארף למדו בהתמדה גדולה, וע"כ תמה ושאלני כן.

ממשיך הגה"ק מקאשוי וכתב: "אמרתי להרב מפרשבורג 'הגמרא אומרת (עירובין יג) אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריו, אני זכיתי והסתכלתי אל פני האדמו"ר מבעלזא". התבוננתי

אילו הקב"ה היה מוריד מפרעה את קושי הלב במכת חושך - הרי שכבר אז היה פרעה מוציא את בני"!!

ויש להביא ראיה לזה, שהסיבה שהוציא רפעה את בני" במכת בכורות היתה מפני שהסיר ה' את כבודות הלב ממנו, דהנה לאחר שיצאו בני ישראל ממצרים נאמר: "ויהפך ללב פרעה" (שמות יד, ה), כלומר: שלאחר

מכת בכורות סר ממנו חיזוק הלב - ועתה נהפך ללבבו ושב ונתחזק ליבו. וכן כתוב: "וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם" (שם ד) הרי דהיה ה' צריך לחזק מחדש את לבו של פרעה על מנת שיוכל להניקם מהמצריים. הרי לנו שאף אחר שראו והרגישו את מכת בכורות, וכנענו ושלחו את ישראל - מ"מ אחר שחזק ה' את לב פרעה חזר לרדוף אחריהם!!

כי מכת בכורות כשלעצמה לא הועילה כנגד הקשיות שהקשה ה' את לב פרעה, אלא שה' הסיר מפרעה במכת בכורות את חוזק הלב - ולפיכך שילח את ישראל!!

ומפני זה כששב חוזק הלב - לא נודע כי באו אל קירבם של מצרים כל המכות, הם יצאו לרדוף אחרי בני" ולא זו בלבד - אלא שאף כשראו את הים נפער לפניהם - נכנסו לתוכו...

והרי הם ממש כמו חסר דעת שרואה את לוע הארי פתוח למולו - ומכניס את ראשו לתוכו...

כך נכנסו המצרים לים שלפניהם, נכנסו - וטבעו בו...

כי ה' ניהג את לב פרעה וכל מצרים כזכוכית ביד הזוג, ברצותו מניח את כובד הלב - וברצותו מסירו...

נמצא שהרי זה ממש כמו שאם תשים על האש זמן רב סיר מהודק היטב (הנקרא סיר לחץ) ולפתע תסיר הפקק - הכל יעוף בין רגע, כך נהג ה' עם פרעה...

ה' הכביד את לבו ולא הניח לו להכנע בכל המכות, וע"כ כאשר הסיר את כובד לבבו במכת בכורות - היה זה כמסיר מכסה הסיר, שלא רק את מכת בכורות הרגישו פרעה ועבדיו - אלא שאז הרגיש ולפתע את כל המכות יחד... פתאום צפו ועלו כל מכאוביהם ממעמקי לבם...

כעת הרגישו המצרים כאילו הוכו בבת אחת בדם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, ובכורות... וממילא הצעקה שהיתה שם אף היא לא היתה צעקת מכת בכורות בלבד - אלא צעקת דם, וצפרדע וכו' - כל עשרת המכות כאחד!!

ומעתה אין כל קושי בטעם הזכרת הצעקה שבמכת בכורות, שכן צעקה זו לא היתה כצעקת שאר המכות, אלא צעקה של כל המכות כולן!! לקיים מה שנאמר: "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא תוסיף"!!...

(לב שלום)

והיה הדם לכם לאות על הבתים (יב, יג)

כתב בשו"ת הרשב"א חלק ד סימן קפז, וזה לשונו הקדוש:

ללמד את בני יהודה, להשיב אמרים אמרי אמת וכתוב ישר, ישר בעיני לכתוב לפניכם, על כי אמר באזני אחד נכבד עבר עליכם עתה מקרוב. כי דבר בתוך העדה ביום הקהל אחד מחכמי האומות ישמעלים ומלא אזנים בדבריו. ואמרתם לאמר לכם תשובה על דבריו. על כן ראיתי לכתוב בספר את אשר נתווכח עמי אחד מחכמיהן באותן הדברים ויותר מהמה בדומה מה ששמעתם.

[כותב באריכות את כל הויכוח, ובהמשך כתב:] חזר ובא עלי מצד אחר ואמר, הנה הכתוב אומר שאין בית אחר הבית השני, שכן כתוב (חגי ב, ט) גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון. הנה שקראו אחרון, ואם יש אחר לאחריו לא יקרא זה אחרון:

אמרת, לא קראו אחרון אלא בהצטרף אל הראשון. וכמוהו (בראשית לג, ב) "וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים". הנה קראה ללאה וילדיה אחרונים אע"פ שרחל ויוסף אחרונים להם, אלא שקראם אחרונים בהצטרף אל השפחות וילדיהן:

אמר, זה בדיבור בני אדם שאינם יודעים ולא בידם האיחור. אבל בדברי הנביא שיועד האמת לא יבא: אמרת, יבא אפילו במה שיאמר לנביא מפי הגבורה. שכן כתוב במה שאמר הוא יתעלה למשה (שמות ד, ח-ט) "והיה אם לא יאמינו ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון. והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה, ולקחת (גם) ממימי היאור" ויהפך לדם. הנה שקרא לאות השני אחרון אע"פ שבא אות המים - הדם.

על פי זה ידוע לפרש הפסוק: "והיה הדם לכם לאות על הבתים" והיה הדם - מה שנאמר למשה לעשות את המצרים את עם הדם אם לא ישמעו לאות האחרון - "לאות על הבתים" - אות על בניית בתי המקדש השלישי אחרי האחרון' דהיינו הבית השני.

(ספרים)

(ארץ חמדה להמלבי"ם)

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (יא, ב)

המפרשים שואלים שאלה. בפסוק כתוב (ג כב) "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת" מה, בגדים של גויים?! כל ילד יודע כי זכות שלא שינו את שמם, לבושם ולשונם - נגאלו ממצרים, ואיך אומרת התורה שהם שאלו מהשכנים הגויים ביגוד, אתמהה?! אך אם תביטו שוב בפסוק, חייך הרב גלינסקי ואמר:

בפסוק כתוב "ושאלה אשה וכו' כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם - על בניכם ועל בנותיכם". בגד של אשה מצרית קצר, ואכן, אשה יהודית משליכה אותו לפח, אלא שלא הן עצמן לבשו את הבגדים, הן הלבישו את הילדים בבגדים של המבוגרים "ושמתם על בניכם ועל בנותיכם" להם, לילדים הקטנים, היה הבגד ארוך... "ובזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים".

(להגיד)

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (יא, ב)

נשאלת השאלה - מה פירוש "רעהו ... רעותה" - הרי המצרים לא היו רעים של עם ישראל!?

אומר הגאון מוילנא - זו היתה הבקשה שבקש משה: "וישאלו איש מאת רעהו", שיהיו בני ישראל משאילים אחד לשני, שיהיו עצמם עוסקים ביניהם בגמילות חסדים (שם יתפעלו בני ישראל את מידת החסד למטה - הקב"ה יתפעל אותה גם למעלה - ובכך יגאלו!); שכן תיבת רעהו מוסבת על רע מבני ישראל {"רעהו ולא של נכרי" - בבא קמא לז} ולפיכך נאמר: "דבר נא באזני העם" [אין 'נא' אלא בקשה]. שכן כדי שיהיו שואלים אצל המצרים לא היה צריך לבקשם ביותר. הבקשה היתה, שהם עצמם יהיו גומלים חסדים ביניהם, ואז ובגלל כך - {שם ג} ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים. וזאת מעיר רש"י: משום ששמעו בני ישראל למשה "וישאלו איש מאת רעהו", גמלו להם - "וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות".

(ברוך שאמר)

"והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה וכמהו לא תסף" (יא, ו) "והיה צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת" (יב, ל)

אין ספק שגם אם לא היתה צעקה גדולה בכל המכות הראשונות, מ"מ שקט גדול לא היה במצרים מזה שנה שלימה בזמן המכות...

די לנו בדמיון קל כדי להבין שכשצפרדע קטנה מזנקת לתוך הפה, או שבשעשה שעקרת הבית מסיטה את החלון ובין רגע נשאבים על פניה נחילים של מעופפים במכת ארבה - שקט גדול לא שרר שם... וכן בכל המכות.

הן אמת שבמכת בכורות היתה צעקה גדולה יותר, והטעם: "כי אין בית אשר אין שם מת" (יב, ל), אך אם זהו הטעם - תמוה ההפרש הגדול בין מכת בכורות לשאר המכות, שלא מצינו שהזכירה התורה את ענין הצעקה אלא במכת בכורות!

וביותר, שהרי לא תיארה התורה כלל את פרטי הכאב בכל שאר המכות, האיך התנהגו המצרים וכיצד הגיבו על המכות, ומדוע נשתנה בזה מכת בכורות בה הזכיר שתהיה "צעקה גדולה במצרים"?

הדבר יבואר בע"ה בהקדמת שאלה נוספת.

הרי לאחר חמש מכות שבהן לא נכנע פרעה ולא שילח את בני" - הכביד ה' את לבו לבל ישלח. וא"כ צריך להבין איך הצליחה מכת בכורות להקהות את קושי הלב שנעשה משמים?

ואם נפשך לומר שמכת בכורות היתה קשה יותר משאר המכות במה ש"אין בית אשר אין שם מת" - הנה לנו במדרש שגם בשאר מכות היו מתים בהן המצרים, ולא רק בכור הבית - אלא אפי" כמה מבית אחד!!

שכן כך מתארים לנו חז"ל במדרש: "שלח בהן ערוב- אריות זאבים נמרים ודובים ונשרים. היה למצרי חמשה בנים והיה נותן לישראל להוציאן לשוק בידו. בא ארי- נוטל אחד, זאב - נוטל אחד, דוב - אחד, נמר - אחד, נשר - אחד. היה נכנס לתוך ביתו של מצרי לבדו. אומר לו: היכן בני? הוא אומר לו: אעשה חשבון, בא הארי- נוטל אחד, והזאב - אחד, הדוב - אחד, ונמר - אחד, ונשר - אחד" (תנחומא בא פ"ד)

הרי לנו שלא היה במכת בכורות בעצמה קושי הרבה יותר גדול משאר המכות, וא"כ איפוא שוב חוזרת השאלה: כיצד הקהתה מכת בכורות את קושי הלב שמשמים?

אלא שהשינוי והחידוש שבמכת בכורות היה שבמכה זו רצה ה' שיגיע הקץ, ולפיכך הסיר מפרעה את כבודות הלב - כדי שישלח ויוציא את בני" בפועל!!

שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג לה': מצות יאכל את שבעת הימים (יג, ו 1)

דייק הגר"א זצ"ל בפסוק זה: מדוע נכפלה מצות אכילת מצה שבעת ימים? ועוד מפני מה בתחילת הפסוק כתוב "תאכל" ובסופו כתוב "יאכל", ועוד מדוע בפסוק ראשון כתוב "מצת" (בלא ו) ובפסוק השני כתוב מצות (מלא)?

ופירוש, שהפסוק בא לרמז על המנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח, וא"כ י"ל שהפסוק הראשון הוא ציווי על אכילת מצה בפסח וז"ש הכתוב "שבעת ימים תאכל מצת", דהיינו כל אחד לעצמו יאכל מצות שבעת ימים, ומלבד זאת אתה מחוייב להשתדל שמצות "יאכל" (בצירי) היינו שיאכל ע"י אחרים כלומר שידאג שיהיה לעניים מצות ועפ"ז מובן שלגבי האדם שיש עליו חיוב אכילת מצה כתוב "מצת" שלעצמו רשאי לדקדק ולצמצם אכילתו עד כזית וכביצה, ולכן כתוב חסר. משא"כ כאשר מדובר לתת לעניים אינו רשאי לצמצם ולכן כתוב "מצות" מלא דהיינו שיתן להם כדי שביעה ממש כמש"כ "ואכלו בשעריך ושבעו".

(הגר"א)

בזוה"ק בתחילת פרשת בא אל פרעה, 'רב אבא פתח אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון', ומאריך בדרוש ארוך בענין התשובה. וביאר בערוגות הבושם כי בפרשה זו מוזכר כמה פעמים איך שהקב"ה הכביד את לב פרעה, וצריך לדעת איך שייך ענין זה לדורות.

והנה אמרו חז"ל 'לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה', ולכאן צ"ע מה לנו להוראת דוד המלך שיש תשובה והרי יש בתוה"ק פרשת מפורשת במצות התשובה, ושבת עד ה' אלקיך?

אלא שנודע שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן אם מצות האמונה נמנית עם מנין המצוות, כי איך אפשר להחשיבה כאחת מהמצוות, כשכל המצוות ניתנו רק לאדם המאמין, מי שאינו מאמין אי אפשר לדבר אליו שיש עליו מצוה שיאמין, שהרי אינו מאמין כלל.

וא"כ נתבונן נא במצות התשובה שישודדה הראשון הוא חרטה על העבירה. הרי שהקב"ה מצוה עלינו במצות עשה דאורייתא להתחרט על העבירה, וקשה איך אפשר לצוות על כך, ממה נפשך אם הוא מתחרט על הרע ע"י מרדות בלבו, הרי כבר התחרט, ואם אינו מתחרט מחמת שכבר התרחק מאד מהקב"ה ונתגשם לבו מאד, א"כ איך אפשר להזהירו על החרטה. בשלמא על מעשים אפשר להזהירו שיעשה כך וכך, או שייך לצוותו לומר וידוי דברים בפיו, אבל הרגשת הלב איך אפשר להזהיר עליו? קושיא זו היתה צריכה לתשובה.

עד שבא דוד המלך ולימד את האדם איך לשוב בתשובה גם כשאינו מתחרט. הוא מורה דרך לאדם שאינו מתחרט מחמת קושי לבו, מה יעשה באותה שעה. כמו שהוא מתחנן בתהלים 'לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי', במצב שלי אינני מרגיש חרטה, כי הלב נתמטם מחמת העבירה, לכן אני מבקש ממך רבונו של עולם תן לי לב טהור שעל ידו מסתמא יהיה לי חרטה.

כאן נתחדש שהתשובה איננה החרטה עצמה, אלא הרצון והבקשה מהקב"ה שיתן לי לב להתחרט, וזה אפשר לומר גם לאדם שנפל כל כך עד שאינו מרגיש כלל חרטה בלבו שיהפוך את זה בעצמו לתפילה, 'רבונו של עולם תברא לי לב טהור, כי בלב האטום שיש לי עכשיו אינני מרגיש כלל מה שפגמתי. תן לי לב טהור ורוח נכון, ואז אזכה להתחרט'. תפילה זו עצמה היא מצות התשובה.

לפני שגילה לנו דוד המלך זאת, לא היה ברור שאפשר להתפלל על דבר כזה, 'אבא תעשה שאתחרט', כי זה יוצא מגדרי הבחירה, שאדם אומר להקב"ה אני כבר נפלתי כ"כ שכבר נעשית לי כהיתר, תברא לי אתה לב חדש ואז אתחרט. והרי לכאן זה כנגד כח הבחירה של האדם שהוא עצמו צריך להתעורר ולשוב. ודוד המלך מחדש שהוא מבקש על הדבר הזה הרבה בפסוקי תהלים מהקב"ה, אתה תעשה שאבחר בטוב.

לא היה דוד ראוי לאותה מעשה, רק כדי לתרץ הקושיא הזו שיש במצות עשה דתשובה. כי נאמר בו בדרך 'בבוא אליו נתן הנביא' כפי השיטה בגמ' מס' ע"ז. ומשם אנו לומדים איך הנוסח שלו כשהוא בא לשוב בתשובה, שאומר להקב"ה תן לי לב שאתחרט לפניך כרצונך.

ואין להקשות שבכך נטה מדרך הבחירה, כמו שנתבאר בספה"ק שזה גופא הבחירה שלנו, כשהוא עומד להתפלל על כך, תפילה זו, היא היא בחירתו בטוב.

ולכן מאריך בזוה"ק בפרשת בא על ענין התשובה. כי בדרך כלל צמצם הקב"ה את הידיעה והשאיף מקום לבחירה. עד פרשה זו שהקב"ה יורד לבחירתו של פרעה ומכביד את לבו, ומעיד עליו 'כי אני הכבדתי את לבו', וכמבואר ברמב"ם שזאת מחמת עוצם רשעותו של פרעה.

ואם בדרך כלל אנו יודעים שאין הקב"ה עושה כן לשנות בחירתו של אדם, וכאן למדנו שהקב"ה מכביד לבו של פרעה הרשע, הרי ידיעת ההפכים שוה, אם ראינו בפרשה זו שהוא מזדקק לידיעה לצד הפורענות, ולא נותן

לו להתעורר לטוב, כ"ש שהקב"ה יזדקק לידיעה לצד הטובה, שיקבל תפילת השב' לב טהור ברא לי, ובאמת יזכה לשוב בתשובה, כמו שנאמר 'כי אני הכבדתי את לבו' בפרעה לצד הרע, כך ייאמר עליו 'כי אני בראתי לו לב טהור שיזכה על ידו להתחרט ולשוב בתשובה שלימה'.

ובאמת שלפני מכת ברד היה צד לומר שקשיות לבו של פרעה היה מצד עצמו, ולא מצד הכבדת לב משמים, משום שהיה לו קשה מאד לקבל את הדבר הזה שהקב"ה מכביד את לבו, כי כל העולם יודע שיש לאדם בחירה, אפילו גויים יודעים שרק הדומם וצומח אין להם בחירה, אבל אדם יש בו בחירה. אך בהתראת מכת ברד אמר לו הקב"ה 'כי בפעם הזה אני שולח את כל מגפותי אל לבך', וצ"ע מהו הלשון 'אל לבך', והרי הברד לא נפל לתוך הלב אלא על אנשים ברחוב. אלא שהכונה שהקב"ה שולח את המגפות אל לבו לבטל ממנו נקודת הבחירה.

כששמע פרעה זאת וגם חן את זה בפנימיות נפשו שכבר אינו יכול לבחור לשלוח את ישראל לחירות. הבין מהו המגפה אל לבו. וממנו נקח לעבוד את ה', שיהודי יכול לבקש מהקב"ה שיתן לו לב טהור, שיאיר את כל אורות התשובה אל לבו.

וזש"כ 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו', מדוע עשיתי זאת, 'למען תספר באזני בנך וכן בנך' שהקב"ה הכביד לב פרעה, ועי"ז יש תקוה לכל הדורות אפילו שנפלו למקום שנפלו ונתרחקו למקום שנתרחקו, יש להם תקוה לשוב 'וידעתם כי אני השם' כשיתפללו להשי"ת שיתן להם לב טהור.

(הגרמ"י רייזמן)

וכל בכור אדם בבניך (יג, יג)

הרמ"א פסק (יור"ד סימן שה סעיף י) 'ואין האב יכול לפדות על ידי שליח. וגם אין ב"ד פודין אותו בלא האב (ריב"ש סי' קל"א)'. המפרשים מתקשים (ראה ש"ך וט"ז שם). מה הטעם שא"א לפדות ע"י שליח. מאי שנא מכל המצוות כמילה וכדומ' שאפשר ע"י שליח?

בשו"ת חת"ס (יור"ד רצד) כתב שהוא לפי שבמכת בכורות היה "אני ולא אחר" זכר לזה, האב בעצמו יש לו לפדות את בנו.

כעין זה כתב **בשו"ת דברי יציב** (יור"ד סימן קצט) ובתוספת נוסף: "אך יותר נראה להרמ"א שבא הכתוב למעט 'וכל בכור בניך תפדה' בעצמך ולא ע"י שליח ויבואר בטוב טעם בהמשך הכתוב 'והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת' כלומר מה נשחנה מצוה זו דלא מהני ע"י שליח, 'ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים' בכבודו ובעצמו לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח כיון שרצה לפסוח על בכורי ישראל, ומשניתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע וכזכר לזה גם בפדיית הבכורים אנכי מצוך לעשות בעצמך ולא ע"י שליח".

בספר ברכת יצחק כתב לפ"ד הרבינו בחיי דהטעם של פדיון הבן הוא על מכירת יוסף שנמכר בעשרים שקלים שהם ה' סלעים, וכיון ששם עשו בעצמם המכירה ועשו חרם שלא לשתף אחרים, לכן גם הפדיון מוכרח האב בעצמו בלי לשתף אחרים.

בספר ציוני תורה כתב לבאר עפ"י דברי המדרש, 'למכה מצרים בכוריהם. בשעה ששלח הקב"ה מכת בכורות, א"ל, כחצות הלילה ומת כל בכור. נכנסו כל הבכורות אצל אבותיהם, ואמרו להם, כל מה שאמר משה הביא עלינו, אין אתם מבקשים שנחיה? בואו והוציאו את העברים האלו מבנינו, ואם לאו אנו מתים. השיבו להם ואמרו, אפילו כל המצרים מתים אינן יוצאים מכאן. מה עשו. נכנסו כל הבכורות אצל פרעה והיו מצווחין לפרעה ואומרים, בבקשה ממך הוציא את העם הזה שבשבילם רעה תבוא עלינו ועליך. אמר לעבדיו, צאו וקפחו שוקיהם של אלו. מה עשו הבכורות, מייד יצאו ונטלו כל אחד חרבו והרג את אביו, שנאמר, למכה מצרים בכוריהם. למכה בכורי מצרים אין כתיב כאן, אלא למכה מצרים בכוריהם. ששים רבוא הרגו הבכורות באבותיהם. חזינו שמתו גם האבות במצרים.

והנה בספר בזוה"ק חמה למהר"א גאלאנטי (על הזוה"ק דף יד) כתב: אפשר הטעם משום שהקב"ה הרג בכורי מצרים נשאר לו לס"מ משטמה עם ישראל, ולכן צריך שהפדיון יהיה ה' סלעים וכו' כי בחמש סלעים שהאדם פודהו בהם ממש פודהו מהמות וכו' עיי"ש וא"כ היה תביעה לשטן אף על האבות, וכדי לתקן את חלק זה, קבעו שדייקא האב יפדהו ולא אחר.

(ציוני תורה)

מאוצרות המגידים

למען תספר באזני בנך את אשר התעללתי במצרים' כתב הר"ש תאומים בספרו אור התורה, בן אחיו של הפרי מגדים, תלמיד תלמידי המגיד, על מה שבפ' בא כתוב 'למען תספר באזני בנך את אשר התעללתי במצרים', פרש"י התעללתי - שחקתי, פשוט עשו מהם צחוק. לכאן כשמכים אחד את העצמות שלו זה לא נקרא צחוק, חזיק לשון בחזק יד, וצריך להראות איזה שחוק בכל מכה. לדוגמא מכת דם, כתוב [ז, יז] 'הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם'. מהו 'ונהפכו'? מר נהפך למתוק, רע נהפך לטוב, מה שייך לומר על השתנות להתהפכות, האם מים ודם הם הפוכים זה מזה כמו ומתוק, מהו לשון ונהפכו? הרי אי אפשר לומר 'ונהפכו לצפרדעים' כי מים הם לא הפוך מצפרדע, גם שם במדרש

כתוב שבכל מקום שהיה טיפת דם במצרים נעשה מזה צפרדע, למה כאן כתוב לשון הפיכה. היאור היה נראה להם כמים, כשנגשו אליו לקחת מים נהפך לדם, וחזור חלילה.

וכתב שהגוי היה קם בבוקר והלך ליאור לשאוב מים, היה בא ורואה מים ביאור, לא דם, כיון שהגיע אל היאור ראה שזה דם, כשהלך משם והסתכל עוד פעם ראה שזה מים, חזר אל היאור, והוא שוב דם. הסתובב שוב וראה שזה מים, וכך היה נעשה הנס מליארדים פעמים כל יום, ממש השתגעו מרוב תמהון לבב, הוא כבר התבייש מעצמו אחר חמש דקות הוא חוזר, והוא צמא, רץ אל היאור וראה שזה מים, ושאל את החבר האם גם אתה משוגע כמוני, זה לקח כמה שעות עד שהבינו שהשגעון תפס את כולם, עד שחשב אולי זה לא דם וזה באמת מים, וא"כ יכולים לשתות, אך היה סרחון כזה, וזהו 'ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור', היו מתעייפים מלשתות מים? כי עשו שם הרבה ריצות הלך חזור עד לאחר כמה שעות חזר הביתה ונפל באפיסת כוחות מרוב שגעון, נרגע קצת ונצמא שוב למים, וחזר כמשוגע אל היאור.

ובזה פי' לשון רש"י 'ונלאו לבקש רפואה למי היאור שיהיו ראויים לשתיה', כי ראו שצריך איזה רפואה, אם היה דם היה פשוט שזה דם, ואי אפשר לרפאות. אך כשראו לרגע שזה מים, זה היה קללה בפני עצמה 'ונהפכו לדם' שהיה להט החרב המהפכת דם מים מים דם דם מים מים דם, עד שנשתוללו אבירי לב כולם היו צריכים בית חולים לעצבים, אלא שלא התאבדו כדי לזכותם בעוד תשעה מכות.

גם לאחר מכת דם, מרוב תסכול וטראומה לא שתו מהיאור מים לעולם וזהו דיוק הכתוב 'כי לא יכלו לשתות ממימי היאור', והקשה האור החיים 'הק' מהו 'ממימי היאור' והלא הכל היה דם. ועוד למה חפרו השוטים סביבות היאור, הרי הרקיקה שלהם היה דם, מה להם לחפור עוד ועוד. ופי' שזה לא לשבוע של מכת דם, אלא לאחר השבוע של מכת דם, הרי אם אכניס לך לכוס כמה דגים מתים עם זבובים מתים, ואח"כ נוציא את הדגים המתים, האם תוכלו לשתות מהכוס הזו. הם הוכו פסיכולוגית כמה חדשים שנכנס להם רושם ברעיונם שביאור הזה היה סרחון כזה, דגים מתים, לכן גם לאחר מכת דם לא היה יכול לשתות מזה. היו חולים פסיכולוגית מזה. ולכן חפרו כל מצרים סביבות היאור מים לשתות, כי לא יכלו לשתות ממימי היאור גם כשהיה מים, זה היה עד יציאת מצרים. וזהו התעללתי נורא, שיחקתי הן בשעת המכה והן לאחר המכה, שחוק נורא ונפלא.

אי' במדרש רבה ובמכילתא מחלוקת, רבי יהודה היה התראה בכל מכה כ"ד ימים ושבוע אחרון של החודש היה המכה. דעת רבי נחמיה הפוך, שבועה ימים התרה בהם וג' שבועות היה המכה. והוכיחו כשיטת רבי יהודה שנאמר וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור. וצ"ע איך יפרש רבי נחמיה זה הפסוק. ועוד הרי אלו ואלו דברי אלקים חיים ואיך שניהם אמת, נומע או ג' שבועות?

והסטיילער כתב בברכת פרץ וכן כתבו הקדמונים, כמה היה הגוי משלם בשביל כוס מים? היהודי לא היה אומר מחיר, הגוי היה משלם מאה דולר ונשאר דם, והיה מוסיף עוד ועוד עד שנהפכו הדם למים, כל גוי לפי רשעותו היה משלם ביוקר, כי כל המכות מדה כנגד מדה, גם בקריעת ים סוף נאמר כקש כאבן בעופרת, כל רשע סבל לפי רשעותו, כך העבידו את ישראל באופן מרושע מאד, כל אחד לפי ערכו שילם מחיר אחר.

אך הר"ש תאומים פי' שהשבוע האחרון של החודש היה מכה שבוע אחת לכלל מצרים, כי הרשע הקטן היה לו עדיין מים מן היאור עד כ"ד לחודש, המצרי השני קיבל את המכה קודם לדם, עד השבוע האחרון היה לכל מצרים דם. ונמצא שכל אחד שילם לפי מה שהוא, היה גוי שהיה צריך לקנות שבוע אחד מים והיה גוי שהיה צריך לקנות ג' שבועות דם. וכן היה מכת שחין, הרשע הגדול היה שבוע אחד התראה וג' שבועות מכה. ומשה רבינו היה ממשיך להתרות, מי שאין לו שחין עדיין יקבלנו עד כ"ד לחודש... כל אחד לפי הרשעות והאכזריות שלו, מדה כנגד מדה.

לגבי חושן למדנו לפני שנתיים מהדברי יואל זצוק"ל שלא היה שייך במכת חושן להאריך, שהרי הדיבור של החודש הזה לכם היה לפני מכת חושן כמ"ש הרמב"ן, מכת חודש היה ו' ימים לפני יציאת מצרים, כשאנו מדליקין אור לי"ד נר לחפש, אז חיפשו ישראל בבתי מצרים, ושבתי הגדול היה הפסקה בין חושן לחושן.

גם בשאר המכות הרויחו בני ישראל ממון רב במכת ערוב נכנסו חיות רעות, ביקש המצרי תעמוד לפני להגן עלי מהאריה, אמר לו היהודי תשלם ואני יעמוד, אם לא שילם זה לא עבד. כמו במכת דם לא עזר שהיהודי נותן בחינם לפני ששילם לא נהפך למים, וכך עשו כסף גם במכת ערוב. וכן בכל שאר המכות עשו הרבה כסף קל.

וזהו שנאמר והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערוב, אפי' למצרים כששילמו ביוקר. אין לך התעללתי גדול מזה, שאותו רשע שהיה מענה אותו כל השנים, עומד ורועד מהדובים והתניניים, והוא עומד לצדו ומקבל שלושים ושש אלף דולר לשעה. למען תספר באזני בן ובן בןך את אשר התעללתי במצרים.

(הגרמ"י רייזמן)
לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים ולכל בני ישראל היה אור במושבם (י, כג)

הגאון הקדוש רבי מרדכי בנעט זצוק"ל. היה לו בביתו חדר ששימש כבית מדרש. שם למד עם התלמידים וענה תשובות.

כל יום שישי, לפני שבת, היתה הרעבעצין מכינה בחדר של בית המדרש נרות גדולים שיאירו שם בחדר כל הלילה. הנרות עליהם בירכה דלקו בחדר בו אכלו, ובבית המדרש היו נרות נוספים, אותם הדליק השמש.

פעם לביל שבת ישב רבי ברוך עם משפחתו לסעודת שבת. כשנגמרה הסעודה נכנס לחדר ללמוד. כעבור מספר שניות יצא משם וקרא: "רעבעצין, שכחנו להדליק נרות בבית המדרש!" צרה שכזו! חושך!

"כיצד יתכן הדבר", תמחה הרבנית, "והלא אני במיוחד נכנסתי לפני שבת לחדר וראיתי שיש בו נרות מוכנים להדלקה והכל בסדר. איך יכול להיות שחושך?"

היא נכנסת פנימה ורואה שהחדר מואר. בכל ארבעת הצדדים יש נר! נבהלה הרבנית: "מה קורה פה? למה הרב אומר שאין אור? הלא החדר מואר כולו!"

"היכן יש אור?" שאל הרב, והרבנית משיבה לעומתו: "בא תראה". הוא נכנס שוב לחדר ושואל: "היכן האור? הרי חושך מצרים כאן, לא רואים כלום!..."

פחד גדול אחז ברבנית: שמא בעלה התעוור. אבל הרי הוא ישב בשולחן והכל היה בסדר... נכנסה להיסטריה.

ראה הרב שהיא כל כך מבוהלת, פנה אליה ואמר: "רעבעצין הרגע, תכף נברר את הענין".

שאל את השמש: "מתי הדלקת את הנרות, בזמן או אחרי הזמן?" השמש הודה על האמת: "באמת אחרתי, אבל היה זה זמן שמותר עדיין להדליק. בטוח שעוד היה יום".

אמר הרב בנעט: "דע לך שכשהדלקת את הנרות היה זה מאוחר מידי, וצריך הן כפרה על חילול השבת. וזו הסיבה שאיני רואה את האור, כי כל דבר שנעשה שלא על פי דין - איני רואה!"

ללמדנו כי אפשר שלא יהיה אור ולשני חושך. הכל תלוי במדרגתו!
(יחי ראובן)

ויאמר משה בנערינו ובזקינינו נלך בבנינו ובבנותנו... כי חג ה' לנו (י, ט)
במלים אלו משיב משה על הצעתו של פרעה: "לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אתה אתם מבקשים" (שם יא), אשר הוצגה קודם לכן: "לכו עבדו את ה' אלקיעם מי ומי ההלכים" (שם ח).

הויכוח בין משה לפרעה - אומר הרב שלמה זאיד - לא היה ויכוח בעלמא, כי אם ויכוח עקרוני, שבו טען פרעה את טענותיו והציג את עמדתו, ומשה הסביר לו מהי עמדת היהדות בעניינים הללו ובמה שונה היא מכל דת אחרת.

פרעה מתייחס לעבודת ה' יתברך כאל עבודה ומשימה שיש בה קושי, ממש כמו הבן הרשע מההגדה של פסח ששואל "מה העבודה הזאת לכם".

פעם בשבוע יש יום חופש - טוען הבן הרשע - מדוע אי אפשר להנות ממנו אלא צריכים לקום להתפלל בבית הכנסת?

אחת לכמה חדשים יש חג - הוא ממשיך בטענותיו - וכמה עבודת הכנה הוא דורש מכם? כמה צריך להתאמץ כדי לחג אותו כהלכתו: בפסח - בהכשרת הבית לפסח ובאפית מצות, בסכות, בבניית סכה וקניית ארבעה מינים - לשם מה כל העבודה הזו?

משום כך, טוען פרעה: "לכו נא הגברים ועבדו את ה'", עבודה קשה כזאת מתאימה לגברים ולא לנשים ולילדים, ולכן אין טעם שתוציאו את כלם ממצרים!

לעומתו טוען משה רבנו: "בנערינו ובזקינינו נלך בבנינו ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג ה' לנו". כלומר, את מה שאתה רואה כעבודה, עול ומשא כבד - אנחנו רואים כחג, ומאחר ששמחה גדולה היא לנו, גם נשים, גם ילדים וגם זקנים חוגגים ושותפים בשמחה.

הוכחה לכך הביא הרב מרדכי חילו מהמשך הפסוקים:
פרעה 'נכנע' לבקשת משה והסכים לשלוח את הנשים והטף, אולם עדין מתקשה לשלוח את הצאן, ומודע למשה: "רק צאנכם ובקרכם יצג" (י, כד).

משה משיב לו: "גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת" (שם כה), ומנמק את הסיבה לכך: "ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד באנו שמה", ומפרש רש"י: "כמה תכבד העבודה".

האם יעלה על הדעת שעבודת ה' היא ענין כבד, אשר משה מתבטא עליו "תכבד העבודה"? - מקשה הרב מרדכי חילו, ומתרץ כי כל זאת נאמר רק בהתאמה לעמדת פרעה, ותו לא, לשיטתו של פרעה עבודת ה' היא ענין כבד, ולכן השתמש משה בביטוי הזה.

כדי לדאוג שעבודת ה' תהפך להיות משהו שמח ולא כבד, נדרשת מכל אחד ואחד מאתנו עבודה אישית, שתגרום לנו להתייחס לכל מאמץ באופן חיובי ולא לראות בו עול כבד.

כאשר יש בבית לחץ עבודה לקראת החג, עלול הדבר לגרום להתפרצות רגשות, אשר ממנו יכולים הילדים להבין שקשה לנו עם העבודה ועם העול.

בשנות העשרים של המאה הקודמת, עם הגירת היהודים מאירופה לחופי ארצות הברית, הם נאלצו להתמודד עם נסיון קשה בשמירת שבת, כשבכל

לבקשך. אנא, ותר לי על שכר המצוה - כל המצוות עשיתי, קבלתי עליהן שכר. חוץ ממצוה זו. המעשה היחיד, עליו לא קבלתי שכר. אנא בטובך, הענק לי גם את שכר המעשה!"

נדהם לבקשה. לעיוות שבה. הזכיר לחברו: "הלא המצוה שלי היתה. אני סכנת נפשי בלקיחת הגרגרים, בטחינתם ואפיתם, ובהגנתם למחנה. אני הוכיתי עבורם, כמעט שלמתי בחיי. התחננת, בכית, ויתרתי על המצוה, לפחות, אזכה בשכר!"

והחבר ידע והסכים, אבל הזכיר שהוא זה ששמר חשבון הלוח וסיפר שהלילה ליל החג, והוא זה שזרז להשיג המצוה, והוא שהקריא את ההגדה, ומבקש בתמורה את שכר המצוה. עבורו, ירד מהעולם העליון. עבורו התגלה, זה חשוב עבורו כל כך -

והחבר סרב. פני חברו הקדוש התכרכמו בפחי נפש, באכזבה עמוקה, ונעלם. קם, והנה חלום. התפעמה רוחו. לא ידע האם טוב עשה. מצד אחד, "חייך קודמים". ואין שום הצדקה, ממש עזות מצדו. מצד שני, בכל זאת. אין מתגרים בנשמה קדושה, ובקשתו של נפטר...

"והגיע אלי", סיפר הרב אונגר. "ביקש אישור לסרובו, או הוראה לויתור. אמרתי לו שאין זו שאלה עבור רב, זה ענין עבור רבי. שלחתי אותו לרבי ממכונבקה, ובקשתי שיחזור ויסיפר מה אמר לו."

"ומה אמר", הסתקרנתי.

"הוא חזר למחרת", ספר הרב אונגר, "ובפיו סיפור מופלא" -

בקוצר רוח חכה לערב, לשעות קבלת הקהל של הרבי. נכנס אל הקודש פנימה, וספר את ספורו.

שמע הרבי, והפטיר: על פי יושר, עליך לוותר..."

התקומם: על פי יושר! על פי יושר ודאי אינו צריך לוותר! כל שאלתו, האם לנהוג לפני משורת הדין!

הסביר הרבי: "הלא תבין, חברך נפטר. מה שיש לו, יש לו. המצוות שסיגל עומדות לזכותו. יותר מהן, אינו יכול להשיג. מצוה אחת קים ולא קבל עליה שכר, והיא חסרה לו - אבל אתה חי!"

אתה מניח תפילין, מתעטף בטלית, מתפלל שלוש תפילות ומברך מאה ברכות ליום. ושבתות, וחגים, ומצוות לאין ספור! ובנים לך, ואתה מחנכם למצוות, וכל מצוה שהם מקיימים נזקפת גם לזכותך, לזכות החינוך שהענקת - האין זה מן היושר, שתוותר למענו על שכר מצוה אחת?!"

"טוב, אם הרבי אומר, אוותר" -

"לא כך. לוותר צריך בלב שלם", פסק הרבי. הוציא מכיסו צרור מפתחות. "הכנס לבית המדרש הסמוך" אין שם איש עתה. תפתח את הדלת במפתח הזה. תדליק את האורות, ותפתח את ארון הקודש, במפתח הזה. תכניס את הראש לארון הקודש, ותשפוך לבך לפני הקדוש ברוך הוא. תספר על הכרותכם, על האהבה הנפלאה ששררה ביניכם, על החיזוק שקבלת ממנו. על ההמרצה שהמריץ אותך לאפות את המצוה. על ליל הסדר ההוא, בעלטה, על הדרגש. תחיה את הלילה ההוא, הלילה האחרון לחייו, ואז תאמר שאתה מוותר לו בלב שלם על שכר המצוה, לעשות נחת רוח לנשמתו בעולם העליון -

אחר כך, תחזור אלי..."

עשה כן, והמראות והמאורעות שבו והציפוהו, הכל חי מחדש, והמעמד סחט ממנו את כל כוחותיו. בקושי גרר רגליו משם. סגר את ארון הקודש ונשק לפרוכת, כיבה את האור ונעל את בית הכנסת. החזיר את המפתחות לגבאי, לא היה לו כח להכנס אל הרבי. בקש מהגבאי להודיע שיבוא למחרת. התנהל באפס כח לביתו, וקרט למיטתו.

והחבר הופיע בחלומו. פניו מאירות וזוהרות, בא להודות על היענותו לבקשתו. בבוקר הלך להתפלל במנינו של הרבי. לאחר התפילה סיפר על ההתגלות השנייה. הרבי לא הופתע, אבל פתח ואמר: "ראה נא -

חברך היה בן של קדושים, גדל בבית מלא תורה ויראה. אין ספק, שסיגל מצוות ומעשים טובים לאין שיעור. זכה ומת על קידוש השם, ואם היו עליו תביעות ונמחקו בכך כליל. מצוות כה רבות ואפס עברות - וחז"ל העידו בהרוגים אלו שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם בגן העדן העליון - וכדאי היה לו לעזוב את העידון הנפלא, ההנאה העילאית מזיו השכינה, ולרדת לכאן, כדי להתחנן ולהעתיך, ממש לפשוט יד, כדי לזכות בשכר מצוה אחת -

ואנו - כמה מצוות מתגלגלות למרגלותינו, ואין אנו גוחנים לאספ! כל פרשה בתורה, כל משנה, כל עמוד גמרא. בכל שיעור תורה, כה הרבה מצוות. ובאיו קלות ראש אנו מבזבזים את השעות!

כל עזרה לזולת, כל עידוד ומחמאה. וכמה אנו אטומים, כמה מתעלמים - איזה שיעור מוסר הוא!"

"ואת כל זה" - סיים הרב אונגר וצל"ל - "חזר היהודי הוותרן לספר..."

אכן, איזה שיעור מוסר!

אכן, איזה שיעור מוסר!

אכן, איזה שיעור מוסר!

אכן, איזה שיעור מוסר!

ומעשה שהיה כך היה: באותם הימים היה יהודי איש נכבד שהיה חולה אנוש במעי, עד כדי כך שהרגיש שימיו ספורים עלי אדמות מרוב יסורי המעיים. וחבריו ייעצוהו לנסוע למרחצאות מרפא שבפולין, ומכיון שאיש חשוב היה נסע תחילה אל הדוקטור הנודע רבי חיים דוד בערנהארד מפיעטרקוב.

רבי חיים דוד נסע בצעירותו לברלין ללמוד חכמת הרפואה, שם ירד מדרך התורה והתבולל בין הגויים בברסלויא שבגרמניה רח"ל. וכשחזר לפולין נתיישב בפיעטרקוב והיה רופאו האישי של אחד מנסיכי פולין.

כשהגיע החולה מעיים אל הדוקטור, הזהירו שלא יסע בשום אופן למרחצאות, אדרבה זה יכול להזיק לו הרבה יותר, והזהירו שאם יסע לשם, יחזור משם בארון מת. ושאל אותו, האם בלי המרחצאות אתה כן רואה תקוה שאחיה? אמר לו הדוקטור, גם באופן כזה אינני רואה איך תתרפא. האישי לא שמע בקולו וכן נסע למעיינות המרפא. והדרך הוא צריך תחילה לומר למנהלי המעיינות לאיזה סיבה בא לכאן להתרפא, כשסיפר להם את חוליו הקשה במעי, לא הרשו לו להכנס, וצוו עליו שתיכף ישוב לביתו.

בדרכו חזרה עבר דרך לעלוב ונכנס אל הצדיק רבי דוד'ל וסיפר לו שהוא צריך ישועה גדולה כי לא הניחו לו להכנס אל מעיינות המרפא. על השלחן עמד בקבוק עם יי"ש חזק מאד, רבי דוד'ל מזג לו כוס יי"ש וכיבד אותו גם עם פרוסת עוגת גבינה מלוחה מאד, שבדרך הטבע היי"ש ועוגת הגבינה להזיק למעיים הרבה יותר מכל אותם המעיינות. רבי דוד'ל צוה שיברך ויעשה לחיים, אח"כ תלך לישון מעט ואל תתייחס כלל לדברי הרופאים שכל דבריהם הבל.

האיש אכל ושתה כדבר הרבי, והלך לישון, ובבוקר קם בריא ושלם, ממש כמו איש חדש ממש. לאחר שנפרד מרבי דוד'ל נסע בראשונה לפיעטרקוב לאותו דוקטור בערנהארד שלפי חשבונו כבר לא היה צריך להיות בין החיים.

והנה הוא נכנס לביתו בריא ושלם, רבי חיים דוד בדק את גופו ומעייו וראה שהוא ממש איש חדש, אין שום זכר להמחלה שהיתה בו לפני כמה ימים. וסיפר לו שהוא כן נסע למעיינות ולא נתנו לו להכנס, ובדרכו לשוב לביתו עבר דרך לעלוב ונכנס אל הצדיק שנמצא בלעלוב, והוא נתן לו יי"ש וגבינה מלוחה וכך נתרפא.

הדוקטור כמעט יצא מדעתו כששמע את הדברים, הרי נתן לך סם המות, איך התרפאת מדברים נוראים כאלה? כפי הנראה שהוא רופא מומחה שידע דברים חדשים שלא למדתי בברלין. עלי לנסוע אליו.

למעשה לא היה יכול לנסוע אז מפיעטרקוב ללעלוב, אבל לאחר כמה ימים נזדמן שהזמינו אותו לרפאות את הרפיץ בעיר הסמוכה ללעלוב, שאותו פריץ ביקש מהדוכס בוורשא שייסדר לו רופא מומחה, ואותו דוכס ביקש מרבי חיים דוד שישע לאותו פריץ. אך בבוא רבי חיים דוד לבית הפריץ כבר מת הפריץ, ומכיון שהיה סמוך ללעלוב, נכנס לבית רבי דוד'ל, לתהות על קנקן חכמת הרפואה הנפלאה שלו...

תיכף בהכנסו אמר לו רבי דוד כדברים האלה: 'אתה למדת בחידר? כן. כששאלו המלך הלך לחפש את האתונות שנאבדו לאביו, ולא מצא אותן, אמר לו נערו לשאול, ששם ברמה נמצא שמואל איש האלקים, נלך אליו 'אולי יגיד לנו דרכינו אשר הלכנו בה...'

היה צ"ל שהנביא יאמר לנו 'את הדרך אשר נלך בה' ולא 'אשר הלכנו בה' עד הנה? אלא שכל דרך שיהודי הולך אינו בחינם, וכמ"ש הבעש"ט עה"פ 'מהשם מצעדי גבר כונו ודרכו יחפץ', אע"פ שנדמה לאדם שהוא הולך לדרכו שהוא חפץ בה, באמת מה' כונו צעדיו לסיבה של מעלה. וכ"ש כשאדם אינו מוצא את מבוקשו במקום שהלך לשם, אזי נודע לו בפירוש שמשמים בקשו שילך לשם לסיבה נודעת להקב"ה.

ולכן באו אל איש האלקים לברר אצלו, מה היתה הסיבה הרוחנית שהלכו עד הנה בחיפושם אחר האתונות ועדיין לא מצאו. ואכן שאלו את שמואל מה הטעם שהלכו עד הנה וכביכול טעו בדרכם. ואמר להם שמואל שזאת כדי לקיים נבואת ה' למשוך את שאול למלך, ותיכף משח את שאול מקרן שמואל, ויאמר רבי דוד'ל לרבי חיים דוד דוקטור, אתה נדמה לך שבאת לכאן מפיעטרקוב כדי לרפאות את הפריץ המת, הרי משמים נקלעת לכאן כדי לבא אלי. והלך לדבר איתו מתכלית החיים עלי אדמות. ויאמר לו רח"ש יש לו כ"ד קושיות שמחמתם ירד מדרך התורה ונתבולל בין האומות רח"ל. אמר לו רבי דוד'ל, אני אתרץ לך עשרים קושיות, וארבעת הנותרים יתיישבו לך כשנסע ביחד ללובלין... ואכן תירץ לו מיד עשרים מקושיותיו, ונסעו ביחד ללובלין.

בבואם אל היכל הקדוש של הרבי מלובלין זי"ע שכנודע היה רואה מסוף העולם ועד סופו.

תיכף בהכנסם לחדר הקודש, לפני שדברו מאומה, פתח הרבי ואמר: 'אם יש ליהודי קושיא פלונית, התיירוץ הוא כך וכך, ואם יש ליהודי קושיא פלונית התיירוץ הוא כך וכך'. כך תירץ לו ד' קושיות האחרונים.

כשראה רבי חיים דוד שיש אלקים בישראל, נעשה בעל תשובה גמור, ועלה למדרגות רמות בעבודת ה'. האבני נזר העיד עליו שהיה מאד מאד גדול.

בתחילה החל רבי דוד'ל לדבר עמו בסודות התורה ועבודות גבוהות, אמר לו רח"ד, רבי אני רחוק מאד מאלו הדברים. אמר לו הרבי, והרי כתוב בפרשת בא 'משכו וקחו לכם' ודרשו חז"ל 'משכו ידיכם מעבודה זה ושחטו הפסח'. קרבן פסח הוא שורש ההשגה העליונה, והפסוק מצוה לכל יהודי שזה עתה משך ידיו מעבודה זרה תיכף ומיד יתעלה לשלימות המדרגה. אין צריך להזדכך

משכו וקחו לכם צאן

האבני נזר סיפר [יש עוד גירסות בסיפור זה, אך כך סיפר האבנינ"ז]: שפעם אחת הרגיש רבי דוד'ל ללעובער בנשמה גדולה מאד שנמצאת ב'שבי' וצריך לקרבו אל התורה והחסידות, ועשה פעולה שלימה איך להביאו אליו ולקרבו.

כח המעשה

בפרשתנו נאמר דיני קרבן הפסח, ובספר ה"חינוך" כתב בעינים כדרכו את שרשי המצוות וטעמן: "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש" (שמות יב, ט), לפי שכך דרך בני מלכים ושרים לאכול בשר צלי, לפי שהוא מאכל טוב ומוטעם, אבל שאר העם אינם יכולים לאכול מעט בשר שתשיג ידם כי אם מבושל, כדי למלא בטנם. ואנו, שאוכלים הפסח לזכרון שיצאנו לחרות להיות ממלכת כהנים ועם קדוש, ודאי ראוי לנו להתנהג באכילתו דרך חרות ושרות (מצוה ז).

"ולא תותירו ממנו עד בקר" (שמות יב, י). הענין הוא כדרך מלכים ושרים, שאינם צריכים להותיר תבשילים מיום אל יום, על כן נאמר, שאם יוותר ממנו, שישרף כדבר שאין חפץ בו, כדרך מלכים. וכל ה לזכור ולקבוע בלב שבאותו זמן גאלנו ה' יתברך מעבדות ונעשינו בני חורין וזכינו למלכות ולגדולה (מצוה ח).

"לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (שמות יב, מו). מפני שנעשינו אדונים באה המצוה שיהא הפסח נאכל במקום החבורה ולא נוציאנו לחוץ, כדרך מלכים שכל המוכן להם נאכל בהיכלם ברוב עם שלהם. ודלת העם בעת שייכנו סעודה גדולה ישלחו ממנה מנות לחוץ לרעיהם, לפי שהיא חידוש אצלם (מצוה טו).

"ועצם לא תשברו בו" (שמות יב, מז). שאין כבוד לבני מלכים לגרר העצמות ולשברם ככלבים. לא יאות לעשות כן אלא לעניי העם הרעבים. על כן, בתחילת בואנו להיות סגולת כל העמים, ממלכת כהנים ועם קדוש, ובכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים לבנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה. ומתוך המעשה והדימוי שאנו עושים, נקבע בנפשותינו הדבר לעולם (מצוה טז).

והמשיך וכתב: ואל תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר ולמה יצוה ואתנו השם יתברך לעשות כל אלה לזכרון אותו הנס, הלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו ולא ישכח מפי זרענו. דע, כי לא מחכמה התפשני על זה, ומחשבת הנוער ישיאך לדבר כן. ועתה בני, בינה ושמעיה זאת, והטה אזנך ושמע, אלמדך להועיל בתורה ובמצוות.

דע, כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהו עוסק בהם אם טוב ואם רע.

ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות.

ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים, חפץ בתורה ובמצוות, אם יעסוק תמיד בדברים של דופי, כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באמונות רעה, באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותה אמונות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור. כי ידוע הדבר ואמת שכל האדם נפעל כפי פעולותיו, כמו שאמרנו.

ועל כן אמרו חכמים ז"ל (מכות כג ע"ב) "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", כדי להתפייס בהן כל הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד. ורמזו ז"ל על זה, באמרם (מנחות מג ע"ב) "כל מי שיש לו מוזהה בפתחו וציצית בבגדו ותפילין בראשו, מובטח לו שלא יחסא", לפי שאלו מצוות תמידיות, ונפעל בהן תמיד.

לכן אתה ראה גם ראה מה מלאכתך ועסקך, כי אחריהם תמשך ואתה לא תמשכם. ואל יבטיחך יצרך לומר אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת אלקים, מה הפסד יש כי אתענג לפעמים בתענוגי אנשים, לשבת בשווקים וברחובות, להתלוצץ עם הלצים ולדבר צחות, וכיוצא באלו הדברים שאין מביאין עליהן אשמות וחטאות. הלא גם לי לבב כמו הם, קטני עבה ממתניהם, ומדוע ימשכוני הם אחריהם. אל בני, השמר מפניהם, פן תלכד ברשתם. רבים שתו מתוך כך כוס תרעלתם, ואתה את נפשך תציל. ואחר ידיעתך דבר זה, אל יקשה עליך מעתה רבוי המצוות בענין זכירת נסי מצרים, שהם עמוד גדול בתורתנו. כי ברבות עסקינו בהם נתפעל אל הדבר, כמו שאמרנו.

עד כאן דברי ספר ה"חינוך" היסודיים כל כך.

נוסיף ונאמר, שהואיל וכל מטרת יציאת מצרים לקבלת התורה, ככתוב: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה (שמות ג, יב), וכתב שם רש"י שאף על פי שאין בידם זכויות נגאלים הם הואיל ועתידיים לקבל התורה, וכך פתח הקדוש ברוך הוא במתן תורה: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" (שמות כ, ב), כדאית היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי (רש"י, מהמכילתא). ושמה יתמהו מדוע הרבה להם תורה ומצוות, לפיכך השמיעם עובר ליציאה את כח המעשה ופעולתו. רבנו ישראל סלאנטר זצ"ל למדנו את כח המעשה, במעשה שהיה.

פעם נסע מקובנה לוויילנה, ובחר בקרון מעשינים. הצית סיגריה, וקפץ עליו רגז של אברך צעיר שיש במולו. "חוצפה שכזו, להרעיל את כולם בעשן!" מיהר לבקש סליחתו, וכיבה את הסיגריה.

רטן הלה: "מה הועיל, אם כבר הרעיל את האויר!"

קם ופתח את החלון, לאורר את הקרון.

"ולא אכפת לו שחודר קור מקפיא, וכולם יחלו בדלקת ראות", סינן האברך. מיהר וסגר את החלון.

"וכולם יחנקו בעשן שהשאיר אחריי", התרעם האברך. לא בלם פיו עד שהרכבת עצרה ברציף. ואז קם בהפגנתיות, ונמלט מהקרון ומנוסעו חסר ההתחשבות. ביקש לרדת מהרכבת, ונדהם. הרציף המה אדם. המוני יהודים התגודדו ונשאו עינים צפיות. המתח ניכר בעליל.

למי הם ממתנינים, תמה האברך.

התשובה היתה מיידית. אך נראתה דמותו של רבי ישראל, והכל נהרו לקבל פניו.

"מי הוא", חקר האברך את אחד הנדחפים.

"אינך יודע? הצדיק הנערץ, רבי ישראל מסלאנט!"

הוא!?! אותו ציער, הכעיס והקניט כל הדרך?!

עיניו חשכו. ברר באיזו אכסניה מתגורר הצדיק, וחלץ נעליו לפני המפתן. בא לקבל נזיפה. להפתעתו, קיבל פניו כמכר ותיק. לבקש סליחה, על מה ולמה. אמנם נכשל, אבל מביע חרטה כנה, ואין אדם עומד על דברי תורה אל אם נכשל בהם (גיטין מג ע"א). ישוב מר, מנין הוא, ומה מעשיו בעיר הגדולה.

סח הלה ששנות מזונותיו על שולחן חותנו כלו, ולמד מלאכת השחיטה לפרנס משפחתו. השיג משרה באחת העיירות, אך תנאי הציבו: שישג 'קבלה', הסמכה לשחיטה, מבית הדין בוילנה שנודע כסמכות הלכתית מקובלת, והרי הוא כאן...

נהרו פני רבי ישראל: מי יודע, אולי כל התקרית לא ארעה אלא לשם כך! חתנו הגאון רבי אליהו גרודזנסקי (חותן הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל), הוא אב בית הדין! מיד התעטף באדרתו והלך עמו לבית הדין. ביקש מחתנו שיתנה על קנקנו של האברך ויודיעו דבר.

שבו אליו בפנים נפולות: הכשלוך היה חרוץ!

"אך אשמתי היא", הגיב רבי ישראל. "עייף אתה מטורח הדרך, ודעתך פזורה מהכעס שכעסת. וכבר אמרו, שהכועס חכמתו מסתלקת (פסחים סו ע"ב). שב ותנוח כמה ימים ותזכר בתלמודך" -

האברך היה נבוך. קנה כרטיס הלוך ושוב, ולא הביא עמו מעות, חשב שביום אחד, יבחן, יתעטר ב'קבלה' וישוב מיד -

"תנוח דעתך", השיבו רבי ישראל. "אורחי תהיה, על חשבוננו".

מיד הזמין לו חדר באכסניה, וארוחות כיד המלך.

רמז לו חתנו: זה לא יעזור, נעור וריק הוא, אינו יודע דבר!

הרגיעו רבי ישראל, כבר הביא זאת בחשבון. שאלו האם מכיר הוא אברך בקי בהלכה ובהוראתה, שיאות ללמוד עם האברך דגן מהתחלה, ושכרו עליו! ישב האברך באכסניה, על חשבון רבי ישראל. אכל על חשבונו ולמד על חשבונו, ורבי ישראל עוקב אחר התקדמותו ומשנן עמו את ההלכות. עמד למבחן, והתעטר ב'קבלה' נלהבת. אלא שאליה וקוץ בה: חושש הוא שבינתיים נתפסה המשרה המובטחת -

"אי, בררתי - לא הייתה זו משרה הראויה למעלתו! העירה קטנה, והמשכורת זעומה. כבר השגתי עבורו משרה בישוב נכבד, המשכורת כפולה והדיור על חשבון הקהילה!"

האברך נבוך. אינו יודע, עליו להיוועץ באשתו ובחותנו.

רבי ישראל הרגיעו: כבר הודיעים.

ושמחו?

ממתנינים הם לבואו!

ליווהו בכבוד לבית הנתיבות ונפרד בלבביות לשלום.

הקטר צפר והרכבת יצאה לדרכה. על הרציף עמדו רבי ישראל וחתנו, מנופפים לאברך המתרחק. רבי אליעזר פנה אל חותנו: "יודע מר, גבאי צדקה אני בעירי"

חיוך הבלתי בעיני רבי ישראל, וחתנו המשיך: "עד כה לא הטרדתך. חשבת שאין לך כסף. אבל עתה, מבקש אני תרומה לעניי וילנה..."

החיוך התרחב: "מה תדבר, הן יודע אתה שאין לי פרוטה משל! מסרתי עצמי לטובת הציבור, ויהודי עשיר התחייב לתת לי כל צרכי. איני נהנה מכספו אלא כדי חיי: לחם לאכול, ובגד ללבוש!"

"ולחזוק אברך זר באכסניה ברווחה, ולממן עבורו מורה פרטי" -

"ידעתי שלכך חותר אתה. הנני ואסביר לך -

שנינו במשנה (בבא מציעא פ"ו מ"ד) שהמרמה את חברו פעמים שאין הקרבן זכאי לפיצוי, ואין לו עליו אלא תרעומת. וקשה, מה השמיעונו בכך. וכי לולא המשנה לא היה הלה מתרעם. ועוד, בכמה מקומות תמהה הגמרא: מה המקום לתרעומת, סבר וקיבל! (בבא מציעא עו ע"א) ומה השאלה, למרות הכל הפסיד, ומתרעם!

והתשובה, שעל פי דין אסור שתהא ליהודי תרעומת על חברו. שהרי נצטוינו באהבתו (ויקרא יט, יח), ושלא לשנאו (שם יז), כדי שיתרעם וזקוק הוא להיות, ואז רק אז וזכותו להתרעם.

התפרצה: "הוא עומד למות? על מה?! במשך שנה היה לי חבר מעין שמר - קיבוץ השומר הצעיר - הסתובב בבית ואבי היה כה מרוצה. החבר הצהיר שאינו מאמין באלוקים, עפר לפיו, לא צם בכיפור, ולאבי לא היה אכפת. והבחור הזה בחור מאמין, למה שלא אנשא לו?! אתה רב, אתה תבין אותי. תסביר לו: מה עדיף: להנשא לכופר, או למאמין?"
הערביה עמדה בצד, חשדנית ועוקבת, מנסה להבין את הנאמר.
אמרתי: "בואי ואסביר לך מה ההבדל. אם היד נקטעת, רחמנא לצלן. כל זמן שהגידים מחוברים יש תקוה, אפשר לאחות. אמנם אינה מתפקדת, והיסורים איומים, אבל יש תקוה, היא חלק מהגוף. כשנקטעה כליל, אין לה תקנה! - בחור יהודי, גם אם חילוני, אינו שומר מצוות, אף אינו מאמין חלילה, 'ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא' (סנהדרין מד ע"א). שייך הוא לעם ישראל, והוא או צאצאיו עוד ישובו בתשובה. אבל ערבי, גם אם מאמין בבורא עולם, בן נכר הוא. והמצטרף אליו כורת עצמו מעם ישראל!"
"לדעתי, אתה טועה", פסקה.

אמרתי: "לא אוכל להתעכב. אני מעורר חשד, ועוד מעט יגיע האוטובוס שאני חוזר איתו. אבל אם את רוצה הוכחה, דעי: כשתפרוץ מלחמה, אותו בחור מעין שמר יתגייס כדי להציל את אביו, והבחור הערבי יצחצח חרבו כדי לשחוט אותו! חשבי על כך", והלכתי.

לא שערתי שבתוך חדשים יסגור נאצר את מצרי טיראן ויגרש את חילי האו"ם מרצועת עזה, הארץ תכנס לתקופת ההמתנה הנודעת ומדינות ערב יערכו למלחמה כוללת. ואז, יום אחד, הגיע טנדר הירקות והנהג בישר בשמחה: "היא חזרה!"
בהתרגשות סיפר שהקאדי סרב להשיא אותה לפני שתשהה שם תקופה ותכיר את אורחות האיסלאם. וכשהחלה המתיחות שמעה את הבחור בו בחרה מצהיר שכבר הכין את השאבריה לשחוט את כל היהודים - נזכרה במה שאמר לה אותו רב אלמוני, ודמייה לעצמה את בחירי ליבה משסף את גרונו של אביה בעיניים בורקות. הבינה לאן נקלעה, וברחה!

(הגדת)
ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו למאיש ועד בהמה למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל. ()
יש כאן שתי בשורות: האח' בלילה הזה הכלבים לא ינבחו. והשני, תהיה הבדלה בין ישראל למצרים.

שואלים המפרשים - מה פירוש שתהיה הבדלה, הרי בכל מכות מצרים היתה הבדלה בין ישראל למצרים?
לפחות 10 - 15 תירוצים יש ברבותינו הראשונים, מהי 'הבשורה הגדולה' של 'לא יחרץ כלב לשנו'. אבל הייתי רוצה להביא 2-3 תירוצים, ומהם להיכנס לעומק הדברים:

אומרת הגמרא (מסכת ב"ק ס, ב) - ת"ר כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר. כלבים משחקים אליה הנביא בא לעיר.
אשתי תל אביבית במקור. שבת ראשונה לאחר החתונה, נסענו להתארח בתל אביב. הלכתי לישון בלילה, וכל שניה אני שומע מישוהו אחר מתניע את הרכב; בבני ברק אם אתה שומע שמתניעים את הרכב, אתה יודע שזה יולדת - אמרתי לעצמי: "בן פורת יוסף, כמה יולדות יש כאן בלילה אחד!"

☺, ולא רק המכוניות, אלא גם הכלבים; בבני ברק עד היום מקוים הפסוק **'לא יחרץ כלב לשנו'**, לעומת זאת שם בתל אביב, מכל בית נבח משהו אחר ☺

בבוקר הלכתי עם חמי לבית הכנסת, ואז הוא שואל אותי: "נו, איך ישנת בלילה???"
"יחסית לא רע. אבל תדע לך, במוצ"ש יהיו כאן הרבה לוויית!"
"למה לוויית???"

"תשמע, כל הלילה נבחו כלבים, והגמרא הרי אומרת - 'כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר'"
אמר לי חמי: "לא לוויית... מלאך המוות פשוט גר במקום הזה - הכלבים כאן רגילים אליו" ☺

ויש לשאול - איך בכלל הגיע מלאך המוות למצרים, הרי על אותו הלילה נאמר "ועברתי בארץ מצרים - אני ולא מלאך. והכיתי כל בכור - אני ולא שרף. ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - אני ולא שליח. אני ה' - אני הוא ולא אחר" - אם ככה, מה עשה שם מלאך המוות?!

כותב הגאון, שר התורה ר' חיים קנייבסקי (שליט"א) [צוק"ל] {סידור תפילה למשה} - כל בכוריהם הרגת. "כל" לאותו בכור בהמה (כדכתיב בתורה). ומה שבתפילת שחרית אין אומרים "בעברתו", (וכמו שבערבית אומרים 'המכה בעברתו'), כי המכה היתה בלילה והמיתה ביום, כמו שאמרו בריש מסכת שמחות - אעפ"י שהכה אותם מכת מות בחצי הלילה, היתה נפשם מפרפרת בהם עד הבוקר וכו' כדי שיראו בני בשונאיהם", ורק ה"מכה" היתה בעברתו.

אם ככה, הקב"ה הוא שנתן את המכה - אח"כ הגיע מלאך המוות עם הטרנספורט השחורה ו'לקח אותם' ☺

ואם הביע חרטה ובקש מחילה, ונפגע מחל, אזי סבר וקיבל. מחל על זכותו להתרעם, והתעומת אסורה מצד הדין!
מבין מר, אותו אברך אכן פגע בי ברכבת. התנהגותו הייתה מבישה, ועל פי דין מותר היה לי להתרעם. הכעיסני, וכעסתי. אבל בא ובקש מחילה, ומחלתי. ומשמחלתי, אבדתי את זכות התרעומת.
ומה אעשה אם עדין חש אני הקפדה בלבי?
אין בררה, חייב אני למחותה!
אך כיצד? -

הדרך אחת היא, מאמרם ז"ל (דרך ארץ זוטא, ב): "רצונך לדבק באהבת חברך, הרי נושא ונותן בטובתו!" -
כח המעשה!

לכן לא היתה לי כל ברירה. השתמשתי בכסף שניתן לי לצרכי, כי אכן היה זה הכרחי עבורי: לארחו, להתעניין בו, להיטיב עמו. ונסחפתי באהבתו, ובכך מחיתי מלבי כל שמץ טינה והקפדה!"
ועל כח המעשה מורה קרבן הפסח על כל דיניו, כהקדמה למתן תורה וקבלת על מצוותיה.

(הגדת)

מסע השכנוע

"ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח, כל בן נכר לא יאכל בו" (שמות יב, מג), שנתנכרו מעשוי לאביו שבשמים, ואחד נכרי ואחד ישראל מומר במשמע (רש"י). עברין, מותר לאכול בו. "ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא" (סנהדרין מד ע"א), והבן הרשע הוא אחד המסובין בליל הסדר, שלא נדע. אבל המומר והנכרי, כרותים ומובדלים. ואספר -
בשלהי החורף תשכ"ז הגיע הטנדר שהביא את הירקות לשיבתנו בחדרה. הבחנתי שפני הנהג חורים, ועיגולים כהים מכתרים את עיניו הטרוטות. נבהלתי. שאלתי לשלומו, ומעין הדמעות נפרץ: אוי לו ואבוי לו, חיינו אינם חיים, טוב מותו מחייו.

מה קרה, מה ארע?
בתו ברחה עם צעיר ערבי לכפרו, בקא אל גרביא. מה יעשה, אנה ישא חרפתו! רבי אלחנן פרלמוטר זצ"ל, ראש הישיבה מסתכל עלי ואני משיב לו מבט, ואומר לנהג: "אסע לשם, ואדבר אתה".

"איך תסע, זה כפר עוין, יסקלו אותך באבנים", נבהל הנהג.
"איני פוחד מהם, אני פוחד רק מהשם", השבתי לו. נובהדרוקער או לא?
בררתי מתי יוצא משם האוטובוס חוזר, לכוון חדרה. והלוך? שנת תשכ"ז היתה השנה הראשונה שלאחר השמיטה. ירקות קנינו מאותו נהג. אבל בפרות נהגה עדין קדושת שבעיית וקנינו מערבי שהביא מהמטע שלו, מאזור המשוש. כשהגיע, אמרתי לו: "אני מצטרף אליך בדרך חוזר".
"אין בעיה", ענה ברוב לב. "לאן?"
"לבקא אל גרביא", עניתי.

"לא, לשם לא! יהרגו אותך ויתנכלו גם לי!"
התחלתי להבין לאיזו סכנה אני מכניס את עצמי. "טוב, תוריד אותי לפני שתכנס אל הכפר". לכן, הסכים.
נסענו, ועצר. אמר: "מאחורי העיקול, נמצא הכפר".

ירדתי, והתחלתי ללכת, וכמו שאמר, מאחורי העיקול התעופפה האבן הראשונה. פניתי אל הנער הזורק: "איפה גר כאן הקאדי", כהן הכפר המוסלמי. אה, אל הקאדי מועדות פני? מיד התלוח אלי להורותני, והסביר לכולם שאני אורח של הקאדי, אין לפגוע בי. הגיע לבית אחד, ואמר: "כאן".

הודיתי לו, ועליתי. התקבלתי בכבוד. כן, הוא דובר עברית. במה יוכל לעזור? אמרתי: "אני רב, אצל היהודים הרבנים הם מסדרי הקידושין. האם גם אצל הערבים כך?"
אישר. הוא מסדר הנישואין בכפר.

אמרתי: "אם יבוא לפני יהודי וירצה להנשא לנכריה, לא אסדר לו קידושין. עליה להתגר גרות אמת כדי להנשא ליהודי. האם גם אצל הערבים כך?"
ענה: "גם האיסלאם אינו מכיר בנישואין מעורבים".

הזכרתי: "על הגרות להיות גרות אמת. אם חשקה נפשה ביהודי לא נגיירנה. התהליך אורך לפחות שנה!"
אמר: "אצלנו אין מדקדקים כל כך, אבל ברור שלא נשיא בלי המרת דת!"
"אני שמח לשמוע", אמרתי. אני מאחל לעצמי שמחות שמחות יותר. "יש כאן נערה יהודיה שחשקה בבחור ערבי. אני רוצה להודיעה שתבין, ששתי הדתות שוללות נישואין מעורבים. עליה להתאסלם לשם כך".

"בהחלט", שתף פעולה. סר אתי לחלון והראה לי את בית הבחור. השבאב שנקלה למטה ראנו ביחד, והצבעתי לעיניהם על הבית. "כן, זהו", אישר. נפרדנו בכבוד, ויצאתי. עיניהם ירקו משטמה, אבל לא פגעו בי לרעה. הקאדי עמד בחלון ולויה אותי במבטו.

התדפקתי על דלת הבית, ופתחה לי ערביה קשישה. לא איתה רציתי לדבר. אמרתי: "עברית" -

עברית? הביאו את הנערה שתהיה מתורגמנית. התפלאה לראות דמות רבנית בלוע הארי.
"דרישת שלום מאביך. אמללת אותו. הוא עומד למות בגללך", בשרתי לה.

אמר לו היהודי האמריקני: "וכי אינך מודע לכך? זה היה מתוכנן מראש, כך מתנהגים השודדים הללו. הם שולחים נהג שיעמוד ויבלבל לך את המוח: מחיר גבוה, מחיר נמוך, בורו פארק, פלטבוש, לא מבין כן מבין... וכאשר אתה עסוק אתו, מגיע מאחור גזלן, נוטל את החבילות ובורח..."

את התפילין הוא מוצא בסוף בדרך מעניינת, פלאי פלאים. בזכות שהוא מעולם לא דיבר דברים בטלים עם תפילין. ואכמ"ל, אבל המזוודות נגנבו. זו כוונת הכתוב: "ושמרתם את המצות" - את המצוות. אותו התכסיס, כי ממש אותה העצה יש ליצר הרע כיצד לגנב בערמה מהיהודי את המצוה: יהודי מתחיל לברך ברכת המזון ואומר: "ברוך אתה ה'" מיד מגיע ה"שווארצער" [- השחור - היצר הרע] ומכניס לו לראשו: "לגמרי שחכת! אתה צריך ללכת היום לאספה הדחופה!" מיד הוא חושב מה יהיה בפתח האספה, מה יאמרו בה, מה יגיד פלוני, באמצע 'ברכת המזון' חושב ומתכנן, ולפתע מוצא את עצמו ב"ובנה ירושלים"... הוא ממשיך לחשוב על האספה, עד שמסיים, ואז הוא אומר לעצמו - היכן ברכת המזון שלי? גנבו לי אותה! הגיע היצר הרע ובלבל אותי עם בורו פארק ופלטבוש, עם דולר וסנט, אסיפות ודרשות, ובינתיים כשאני חשבתי הוא חטף לי את הברכה.

"ושמרתם" - שימו לב, תשמרו שלא יגנבו אתכם!
חז"ל אומרים: "העושה מצוה כמאמרה אין מברשין אותו בשורות רעות" שנאמר "שומר מצוה לא ידע דבר רע".
מה הכוונה "כמאמרה"?

- מה "שנאמר" - "שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע" אפשר להבין מה המשמעות של "כמאמרה".
מה הכוונה שומר מצוה? לכאורה היה לומר עושה מצוה.

ונראה לפרש כמו "ואביו שמר את הדבר" - מלשון ממתין ומצפה (כדפרש רש"י שם) וגם כאן הכוונה שומר וממתין מתי תבוא כבר השבת, מתי תגיע המצוה לידי ואקיימנה? וזו דרגה גבוהה של חביבות למצוות, ולכן "אין מברשין אותו בשורות רעות".

אבל ב"מסילת ישרים" מפרש את הפסוק כפשוטו: שומר מצוה - שומר שהיצר הרע לא יקלקל לו את המצוה! וכפי שאמרנו, שהוא נזהר מהגנב הכושף השחור שמסחית את דעתו, מקלקל לו את המצוה וגונב אותה. לדוגמא, יהודי מקיים מצוה רבת, נתן צדקה בסכום גדול, מיד בא היצר הרע ומבקש לקלקל: פרסומת בכל העיר, ועוד עם תמונה, הורס לו את המצוה. ועוד כהנה וכהנה דוגמאות.

ר' איד, יש לך מצוה - שמור אותה! עשה את המצוה כמאמרה. תגן עליה שתשאר בשלמות.
כיון שדיברנו על שודדים נזכרתי במשל נאה ששמעתי בשנים קודמות מרבי יעקב לנדא זצ"ל:

יהודי הלך לו בדרכו ביערות פולין ובידו סכום כסף, ורכוש. התנפל עליו שודד ואקדח בידו: "תן את הכסף!" היהודי הזה בטבעו היה גבור גדול, בעל כח רב, אבל מה יעשה מול הנשק? אין ברירה. נתן את הכסף. ואז אמר היהודי לשודד: "אני מבקש ממך, תעשה עמי טובה גדולה. כיון שהכסף לא שלי, כאשר אבוא לבעל הבית ואספר לו שגנבו לי, הוא לא יאמין".

"אז מה אתה רוצה?" - זעם השודד.
"תעשה לי טובה. יש לך אקדח, תירה על החליפה שלי, כדי שבעל הבית יראה שבאמת ירו". היהודי הוריד מיד את החליפה והניח. והגוי יורה.
"תהיה ברוך! האם אפשר גם פה למעלה, תעשה לי טובה, עוד כדור נוסף גם בחלק העליון של החליפה, כדי שבעל הבית יאמין לי שנאבקתי עם השודד, אם יראה שבגדי מחוררים מרוב כדורים"
"אין לי, נגמרו לי הכדורים" - התנצל השודד. "אין לך? אם כן תן לי בחזרה את הכסף!" מהר ו'כיבד' אותו במכות רצח נאמנות. שבר לו ידים ורגליים, חטף את הכסף וברח.
צעק השודד המוכה: "יהודי שקרן, רמאי! היהודים הרמאים..."
אתם מבינים, הוא הרמאי...

עד כאן המעשה היפה ששמעתי מהרב לנדאו. הוא דיבר אז בדרשת מחאה על תעלולים של חילוניים במדינת ישראל, וסיים "מסכנים הם היהודים החיים את חייהם בחושך - ללא תורה, בלי מצוות, בלי אמונת חכמים רובם דרובם תינוקות שנשבו, חלקם מרמים אותנו ועודים צרות רבות, ואם אנחנו מצליחים מעט להמלט מהם ולהחכים על מזימותיהם, מיד עולה צעקתם ונשמעת ברמה: החרדים מרמים, גונבים!"... הם עוברים על כל התורה כולה, כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש - ומאשימים אותנו שאנחנו מרמים אותם.

הקב"ה ירחם עליהם ועלינו ובמהרה ישלח משיח צדקנו - גואל צדק ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" במהרה בימינו.
(יחי ראובן)

כותב תוספות השלם - לא יחרץ כלב לשנו. ותימא, מה רבותא היא הוא הרבה בני אדם הולכים ואין הכלבים חורצים לשונם, וי"ל דקאי אסיפיה דקרא 'ומקלכם בידכם' - ולעולם כשכלבים רואים אדם ומקלו בידו, נובחים.

משפחת ברקוביץ' חוגגת ליל הסדר בבית, עם המקלות ביד - מנגד, הכלבים נמצאים אצל מוסטפה השכן;
נשאלת השאלה - איך בדיוק ידעו הכלבים, שמשפחת ברקוביץ' מחזיקה מקלות בידיים?!

התשובה היא - שגם ליהודים היו כלבים! - ומאיפה אנחנו יודעים?
כותב המדרש {ילקוט שמעוני, בשלח, רמז ר"מ} - וירא ישראל את מצרים מת - מה היו עושיין? היה כל אחד ואחד מישראל נוטל את כלבו, והולך ונותן את רגלו על צוארו של מצרי, והיה אומר לכלבו: אכול מן היד הזו שונשעבדה בי, אכול מן הזורעים הללו שלא חסו עלי. תדע לך שכן הוא, שכן כתיב: למען תמחץ רגלך בדם לשון כלבך מאויבים מנהו. אמרו ישראל: עשית לנו כל הניסים האלו, אף אנו לא נהיה כפויי טובה. ומה יש לנו לומר? שירות ותשבחות וכו' אז ישיר משה.

מכאן הייתי רוצה לעבור ל'ידיעה חשובה' לבעלי כלבים: ☺
כותב הַבַּן אִישׁ חַי {שנה ראשונה, פר' צו אות ל"ט} - אין מכין את הכלבים בפסח ובפרט ביום א' וביום ב' וכו' כי ליל יציאת מצרים כתוב 'לא יחרץ כלב לשנו', ששמרו גזירתו יתברך באותו לילה דלכן אמרה תורה לכלב תשליכון אותו.

צריך לדעת שהבן איש חי, חי לפני כמה עשרות שנים. כיום כבר יש לכלבים עמותה שמגינה עליהם - ברגע שמכים אותם, הם יודעים לצלצל מיד ובאים להושיע אותם ☺

כותב הספר אגרא דכלה - ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו. תרין [מופיע פעמיים בתורה] - {שמות י, כג} ולכל בני ישראל היה אור במושבתם, {יא, ז} ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו, נלמדין זה מזה; במכת בכורים בלילה ולכל בני ישראל היה אור, כמ"ש בזהר {ח"ב לח ע"א} שהלילה היתה מאירה להם כיום תקוה תמוז, ובזמן מכת חושך הנה הישראל חיפשו בבתי מצרים לראות כספם וזהבם וכליהם, כמו שאמרנו רז"ל {שמו"ר פ"ד ג'}. והגויים לא ראו, והנה מדרך הגויים לגדל הכלבים, כי המה מרגישים גם באישון לילה וחושך בבוא אדם אל הבית ואז נובח ויודע הבעל הבית שבא איש אל הבית. הנה באה המסורה אשר גם במכת חושך - "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו".

(ברוך שאמר)
ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדורתכם חקת עולם {יב, יז}
עומד יהודי על פי התנור עם מקל המצות בידו. במקום זה, חובה למהר! נצרכת שם מהירות מיוחדת כיון שהתנור פולט חום. והוא, לא ממחר אלא נעמד לעצמו בדבקות גדולה, המצות בידו, והוא צועק בתפילה, מתנדנד ומאריך ביחודים: ל-ש-ם מ-צ-ת מצוה..."

איזה לשם? איזו מצוה ואיזו מצוה? עד שיחדת ייחודים המצה כבר הפכה לחמץ גמור!...
הוא מה שרמוז כאן בפסוק וברש"י: "ושמרתם את המצות - רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא 'את המצות' אלא את המצות, כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד", אין מחמיצין את המצוות. אין צורך בפעולה מיוחדת בשביל להחמיץ מצוה, כי כמו שמצות מחמיצות מאליהן כך מחמיצים מצוה בשב ואל תעשה, לא שומרים אותה והמצוה בורחת. מנמנמים וחלילה מאבדים זמן קריאת שמע וכדומה.

אני אוהב לספר סיפור שהיה, והלימוד מהמעשה הוא גיוואלדיג:
יהודי נסע לארה"ב ונחת בשדה התעופה קנדי. ירד מהמטוס, המתין שתעבור מוניית לקחתו למחוז חפצו. בדרך כלל נהגו המוניות הם שחורים [שלא תדעו, אבל אתם מכירים את הערבים פה? משהו כזה, הצד השווה בהם שדרכם להזיק ושמירתם עליך]. האיש עומד עם שתי מזוודות וממתין, עד שעצרה מוניית לידו. הוא ניגש. לא ידע היטב את השפה האנגלית, אבל עם מה שכן ידע - הצליח להסתדר. 'נשא ונתן' עם נהג המוניית שנקב בתחילה במחיר מופקע. סוף סוף הגיעו לעמק השווה, לפתע אמר לו הנהג איזו קללה באנגלית וברח מהמקום, נסע ונעלם. "בריה משונה, מה הוא ברוח אחרי שסיכמנו? צריך עכשיו לעצור נהג שני" - חשב לעצמו.

בינתיים הוא הסתובב ובדק מה עם החבילות שלו, ו-אין חבילות! גנזו לו את המזוודות. בהלה גדולה - שתי מזוודות, טלית ותפילין! הארנק שהיה לו! התחיל לרוץ לכאן ולשם. בינתיים עבר שם יהודי, בעל חסד גדול. והאורח סיפר לו את צערו הרב ועל מה שקרה לו.

ותשובתו של הקב"ה לחבוקק היא בתחילה שאין לשאול קושיות כאלה, ובהמשך נאמר שם במדרש [נזכיר הדברים ע"פ פירוש זית רענן לבעל המגן אברהם] שאמר לו הקב"ה 'בן תורה אתה ולא עם הארץ אתה, לך כתוב אלף בלוח, ואח"כ תאמר הודיעני את הקיץ'. כביכול כך אמר הקב"ה לחבוקק והרי אפילו א' ב' אינך יודע לכתוב ואתה שואל שאלות על הנהגת הבריאה. 'כשמע חבוקק כן, נפל על פניו ואמר רבונו של עולם אל תדון אותי מידי, איני אלא שוגג. אמר לו הקב"ה עוד חזון למועד, ויפח לקץ ולא יכזב, אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר', אני אקים אותך בתחית המתים ואז תבין תשובה לכל שאלותיך. והנה זה פשוט שחבוקק יצא מאותה עוגה שעג ועמד בתוכה, והרי שכבר קיבל תשובה מהשי"ת ולא רק הוכיחוהו על שאלותיו. אותו הסוד שגילה לו הקב"ה לחבוקק הוא מה שמבואר במסכת מכות דף כג 'בא חבוקק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה', כשהצדיקים מונים חשבון העמודים שהעומד עליהם, בא דוד והעמידן על י"א בא ישעיה והעמידן על שש, עד שבא חבוקק והעמידן על אחת, וצדיק באמונתו יחיה. כלומר שגלה הקב"ה לחבוקק הנביא סוד הסבלנות שאנו צריכים בזה העולם, התקוה, הציפיה, וכלליות כח האמונה.

מיציאת מצרים וקרי"ס למדנו שלא לשאול שאלות על הנהגת ה' וכן נאמר בפרשה 'וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים', לאחר שראינו כל הגילויים הגדולים, זכינו להכיר באמונה השלימה 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו'. זה מה שנתגלה לחבוקק הנביא שאין לשאול שאלות, כי סוד הבריאה הוא שמחזיקים את האדם במצב שהוא תלוי בין שמים וארץ עם נשימה קצרה, לא מבין על מה ולמה והוא צריך להתחזק באמונה. זהו עיקר עבודת האדם בגלות.

דווקא כשלא מובן ההנהגה העליונה, שם עיקר מצות האמונה הכוללת הכל כשרואים את רבי חנניה בן תרדיון מובל להשרף באש, או כשרואים את רבי אברהם בן אברהם הגר צדק דוילנא ביום ב' דשבועות [באותו יום שמפטיירין בתפילה לחבוקק הנביא על שגיונות] אזי יש עבודה גדולה להאמין בהשי"ת בלי שום הבנה והסברה ודעת כלל. לא כמו בשעה שרואים את חנניה מישאל ועזריה יוצאים חי מכבשן האש, אז אין לנו עבודת 'וצדיק באמונתו יחיה'. כשאין לאדם קושיות ושאלות על הנהגת ה' אין לו עבודת אמונה כלל. עיקר עבודתו של אדם הוא להאמין כשיש לו קושיות. ד מקום ציון קדשו בישוב 'חוקק' סמוך לטבריה. וסמוך אליו ציון רבינו בחיי. כן גלה מרן האריז"ל. ונודע שבקשו הרשעים לעקור הקברים הקדושים לפני כארבעים שנה כשבנו את ה'מוביל הארצי' שמביא את מימי הכנרת לשאר הערים, ולחמו מלחמת קודש עד שפעלו לסבב הצינור הגדול סביב חלקת קברי הקדושים אשר בארץ המה. ואדרבה אילו לא היו חנניה מישאל ועזריה יוצאים חי מן האש, היה הכופר אומר שאין הקב"ה יכול להציל אדם מן האש, והיו צריכים להוסיף עפ"ל, אבל כשהקב"ה גילה כוחו והצילן מן האש, ואפילו ריח של אש לא היה בבגדיהם. וזה הגילוי לא היה במצב הכי משובח של כלל ישראל, היה זה לאחר שכבר פסקה הנבואה ונגנזו הלוחות, דוקא אז הקב"ה מתגלה בריש גלי לעיני כל הגויים, עד כדי כך שביקש נבוכדנצר להפוך את חנניה מישאל ועזריה לאלהים'ת מרוב התפעלות. ופתח ואמר שירה להשי"ת בפיו הטמא, אתיא כמה כן יכול לעצור את כח האש, א"כ גברה הקושיא יותר ויותר מדוע לא עמד להושיע את עשרה הרוגי מלכות כשראה מה שעשו לרבי עקיבא ולרבי חנניה בן תרדיון? על זאת בא חבוקק והעמידן על אחת 'וצדיק באמונתו יחיה', כי דווקא כשיש קושיות על הנהגת ה', שם הוא מקום עבודת האמונה, ולשם כך ניתנה לנו כל התורה כולה! וכמובן שמלבד זאת יש סיבה אמיתית מדוע נהרג רבי חנניה בן תרדיון כנודע שאמרו חז"ל שהיה הוגה את השם באותיותיו, אבל מלבד זה יש הרבה סודות טמירין וגניזין. וכן בסוד לשונו של רבי חוצפית המתורגמן באשפה, גילו חז"ל שזה מפני כבודו של רבן גמליאל כשנחלק עם רבי יהושע כמ"ש בגמ' ברכות דף כח, אמנם סודות הבריאה הם הרבה יותר גבוהים מזה. ועיקר התשובה שאדם צריך לומר לעצמו כשראה את לשונו של רבי חוצפית המתורגמן 'על זה כיוון חבוקק ואמר שכל התורה כולה עומד על אמונה', שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לעובדו באמונה. כי בזמן של גילוי גדולתו ית' אין עבודה של אמונה, כשאדם רואה תמונות קשות שם יש עבודה של אמונה.

אין לך תשובה לשאלותך? חכה ותקוה לקץ הימין גם אם הוא מתמהמה מלבא

ונמצא שבאמת קיבל חבוקק תשובה כשעמד באותה עוגה, כיון שתכלית כל התורה כולה הוא 'וצדיק באמונתו יחיה', לזאת עושה הקב"ה בעולמו מצבים כאלה בלתי מובנים ומוסברים ע"פ דעת האדם, ושם מוכרח להתחזק רק באמונה, ואז יאמין ויצפה לישועת ה' וכמבואר שם במדרש עה"פ 'כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב', תצפה לקץ הגאולה ואז הכל יובן לך, ואע"פ שבינתיים אין לך תירוץ על קושיותיך מדוע נשלכים

כתוב בילקוט שמעוני (שמות, פרק יא רמז קפז) על הפסוק **ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו: הוואה כלב בחלום ישכים ויאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו** קודם שיקדמונו פסוק אחר והכלבים עזי נפש. כתיב ללב תשליכון אותו ולמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה שנאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמר המקום תנו לו שכרו והלא דברים קל וחומר ומה אם חיה לא קפח הקב"ה שכרה קל וחומר שכר בני אדם. וכן הוא אומר קורא דגר ולא ילד וגו'. ואומר כסא כבוד מרום מראשון. רבי ישעיה תלמידו של ר' חנינא בן דוסא היה מתענה שמונים [וחמש] תעניות. אמר כלבים שכתוב בהם והכלבים עזי נפש יזכו לומר שירה זו בואו נשתחוה וכנרעה נברכה לפני ה' עושונו. וענה אותו מלאך מן השמים ואמר ישעיה עד מתי אתה מתענה על אותו דבר גזירה היא מלפני הקב"ה [מיום] שגלה סודו לחבוקק הנביא לא גלה דבר זה לשום בריה שבעולם. אלא בשביל שאתה תלמידו של חכם גדול לכך זקקו לי מן השמים ושלחוני אליך ואמר כלבים כתיב בהן ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתן לכתוב בהן ספר תורה תפלין ומזוזות. ולענין שאלה ששאלת חזון לאחוריק כמו שכתוב שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. [ב"ה הזכרנו בשיעור הקודם ביאור מרן החת"ס זי"ע ברוב דברי הברייתא שבסוף פרק שירה בענין פ"ה תעניותיו של רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא איך זכה כלב עז פנים לומר שירה לפני השי"ת, ונאמר לו ע"י מלאך משמים שכתוב בכלבים 'לא יחרץ כלב לשונו' ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתן לכתוב בהן ס"ת תפלין ומזוזות.] אמנם עדיין לא נתבאר סיום דברי המלאך שם: 'ולענין שאלה ששאלת חזון לאחוריק כמו שכתוב שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'. משמע שאסור לשאול שאלות כאלה ועליו לחזור לאחוריו ולשמור פיו ולשונו מלשאל כן. וצ"ע דבשלמא אם נאמר לו קודם תשובה כן, ניחא, אבל לאחר שהמלאך הסביר לו טעמו של דבר, מה מקום יש עוד להזהירו לשוב לאחוריו?

חבוקק הטיח דברים כלפי מעלה, וביקש תפילה על שגיונות ולזאת נזכיר ביאור מדברי רבוה"ק באופן הקרוב אל הפשט. ונקדים שיש לדייק מדברי המלאך 'גזירה היא מלפני הקב"ה [מיום] שגלה סודו לחבוקק הנביא לא גלה דבר זה לשום בריה שבעולם, אלא בשביל שאתה תלמידו של חכם גדול לכך זקקו לי מן השמים ושלחוני אליך' וא"כ יש לעיין מהו הסוד שנתגלה לחבוקק הנביא בענין זה. בהפסרת יום ב' דשבועות אומרים 'תפילה לחבוקק על שגיונות ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שנים' [חבוקק ג], באותה תפילה על שגגתו הוא מספר בהמשך מהי היתה השגגה שעליה אמר אותה תפילה.

ונזכיר מש"כ במדרש רבה ותנחומא, מובא בילקוט שמעוני פרק ג' רמז תקס"ג: 'תפלה לחבוקק הנביא. רבנן ור' יהודה ור' סימון, רבנן אמרי ארבעה הם שסדרו תפלה וקנטרו דברים כלפי מעלה. ירמיה ואתפלל אל ה' אחרי תתי את ספר המקנה, מה כתיב למעלה הנה הסוללות באו העירא. חבוקק סידר תפילה תפילה לחבוקק הנביא, מה כתיב למעלה למה תראני און ועמל תביט שראה [בעיני רוחו נבואה ראה את מה שעתידי להיות כמאה חמשים שנה אחריו] חנניה מישאל ועזריה נכנסין לתוך כבשן האש ונמלטין, וראה את ר' חנניה בן תרדיון וחבריו נשרפין באור, [גם הוא מסר נפשו על קידוש ה', שהקהיל קהילות ברבים, והראשונים נמלטו מן האש ורחב"ת ועשרה הרוגי מלכות נשרפים באש] כיון שראה כן קרא תגר אמר לפניו רבש"ע אלו צדיקים ואלו צדיקים, אלו טהורים ואלו טהורים, אלו נשרפין ואלו נצולין, על כן תפוג תורה ולא יצא לנצח משפט, [עוד הראהו הקב"ה לחבוקק נבואה] נבוכדנאצר ערל וטמא ודניאל קדוש וטהור, ונבוכדנאצר ממליך לצדקיה ומלביש לדניאל ארגוונא, אחשורוש ערל וטמא ומרדכי קדוש וטהור, והוא מלביש את מרדכי, פרעה ערל וטמא ויוסף קדוש וטהור, ופרעה ממליך את יוסף, כי רשע מכתיר את הצדיק על כן יצא משפט מעקל, נגלה עליו הקב"ה אמר ליה אחרי אתה קורא תגר? לא כן כתיב אל אמונה ואין עול, באותה שעה אמר בשגגה אמרתי תפלה לחבוקק הנביא על שגיונות'. וברש"י שם מבואר שביקש חבוקק רחמים על עצמו על שהטיח וקנטר אחר מדת הדין.

מבואר בגמ' ברכות לא: 'אמר רבי אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסבות את לבם אחורנית'. ומבואר שאלישע לא הטיח דברים כלפי מעלה. ויונה הנביא הוא רוחא דאליהו, וחבוקק רוחא דאלישע. יונה הנביא מסר נפשו על ישראל, שהסכים להטביע עצמו לטובת ישראל, בכך הוא מתקן מה שאמר אליהו 'קנא קנאתי כי עזבו ברייתך בני ישראל', וכלשון חז"ל 'תבע כבוד האב ולא תבע כבוד הבן'. ואילו חבוקק שהוא רוחו דאלישע [כנודע שהוא היה אותו הילד המת שהחיהו אלישע] ממשיך לתבוע כבוד הבן ושואל מדוע צדיק ורע לו רשע וטוב לו.

תשובת הקב"ה לחבוקק אינה מתרצת את השאלה אלא מלמדת אותו אמונה

קדושים כאלה לאש בכל הדורות, 'אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא', אם התירוץ מתמהמה, תחכה לו כי בא יבא, וביתיים אחוזו עצמך באמונה הקדושה. זהו הסוד הגדול שנתגלה חבקוק, שתכלית הכל אינו 'ידיעת הבורא' שזכינו לה ביציאת מצרים, אלא גם להאמין בהש"ת כשלא מבינים ולא רואים כלום, גם אם אין לנו תמונות בימינו של המעמד דרבי חנניה בן תרדיון הרי יש לנו תמונות מאושוויץ, הקב"ה מנסה אותנו בתכלית כל התורה כולה לקיים 'צדיק באמונתו יחיה', וזו השגה השיגו בני ישראל בקריע"ס שגם כשלא יראו כלום ולא יבינו כלום, יאמינו בה' ובמשה עבדו.

משכרו של הכלב אנו לומדים הכלל הנודע שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ועפ"ז מתיישבים הקושיות על עשרה הרוגי מלכות

עתה נשוב לענין רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא. חז"ל למדו שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה מענין הכלבים, וכמ"ש רש"י בפרשת משפטים בשם המדרש עה"פ 'לכלב תשליכון אותו' למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. ולכאן הוא ענין קטן עד מאד שהכלב לא נבח לילה אחת על יהודי. כי מה גדולה היא כשיש לו לכלב פת בסלו לצעוק ולנבוח בקולות גדולים על כל המצריים, הרי לא סגרו לו את פיו שישתוק לגמרי, ועל דבר קל שכזה אמר הקב"ה 'תנו לו שכרו'. כי הקב"ה לא נשאר חייב לאף אחד, אינו מקפח שכר כל בריה. וכ"ש שאינו מקפח שכרו של רבי חנניה בן תרדיון ושל רבי עקיבא. שאם אין הקב"ה מקפח שכר הכלבים לנצח נצחים, וכמבואר לעיל שכך הוא למעשה בהלכות שבת שמותר לכל אדם לתת מזונות לכל כלב שברחוב אע"פ שאסור לפרנס בעלי חיים שאין מזונותו עליו, שאני כלב שנתן לו הקב"ה שכרו.

רבי חוצפית המתורגמן ורבי חנניה בן תרדיון שמקהיל קהילות ברבים במסירת נפש, ורבי עקיבא שהיה יושב ודורש על כל קוץ וקוץ ועל כל תג ותג, וכמה גדולים מעשיו של רבי עקיבא שבזכותו יש תורה בישראל, שבא לרבותנו שבדרום ושנה להם וכו'. ומלאכי השרת כשרואים את בשרו נסרק במסרקות של ברזל שואלים 'זו תורה וזו שכרה'. אבל כשנזכרים שהקב"ה משלם שכר לכלב, אנו בטוחים שאין הקב"ה מקפח שכרו של רבי עקיבא. כי ענין הכלבים שבמצרים מלמדים אותנו שיש סדר בעולם, שאין הקב"ה מקפח שכר אפילו על דבר קל שבקלים, על אחת כמה וכמה אלף אלפי פעמים כשמדובר על שכרו של רבי עקיבא שאין להקשות כלל 'זו תורה וזו שכרה', כי שכרו של רבי עקיבא אי אפשר להשיגו כלל, שנדרש עליו 'הן כל יקר ראתה עיניו, דברים שלא נגלו למשה רבינו נגלו לרבי עקיבא'. האמונה שלנו ב'א"ל אמונה ואין עול' נלמד לנו מענין הכלבים, וכלשון הילקוט 'והלא דברים קל וחומר ומה אם חיה לא קיפח הקב"ה שכרה קל וחומר שכר הצדיקים. וא"כ לא יתכן שרבי חנניה בן תרדיון יהא נשרף ח"ו בלי יושר בו בזמן שהוא צדיק אמת, וכן לא יתכן שרבי עקיבא לא יקבל שכרו. ואיך נוכל להחזיק באמונה כשרואים אותם נהרגים על קידוש ה', רק ע"י עבודת האמונה. רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא עומד ותמה איך זכו כלבים לומר שירה, אמר לו מלאך ה', דע לך שסוגיית שחרן של כלבים הוא סוד שגילה הקב"ה לחבקוק הנביא, שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ואם אין רואים את זה בעיני בשר, צריך לשוב ליצדיק באמונתו יחיה'.

מתבוננים במעשי הכלבים ומתעוררים לומר 'בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושונו'

יתרה מזו דרש הג"מ רבי נח רבינוביץ צוק"ל בספר 'תולדות נח' [נולד בשנת התקצ"ט, חמיו של הג"מ רבי ברוך בער זי"ע בזו"ר, אב"ד סלאנים, בעל שו"ת מי נח] כי כשאומרים פרק שירה מה שכל חיה ובהמה אומרת, חולדה אומרת כך וכך, חתול אומר כך וכך וכו'. ונודע מה שכתב בזה המבי"ט שיש ג' דעות בראשונים איך הוא ענין השירה הזו, רובא דרובא נקטו שהכונה שמהנהגת החיה הזו נתגלה פסוק זה. וי"א כפשוטן שהשר של כל בעל חיה אומר פסוק זה בשירתו. וי"א שזה כפשוטו ממש שהחיה אומרת כך. עפ"ז ביאר כי שירת הכלבים היא 'בואו ונשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושונו', כלומר שאם אדם מתבונן בתהלוכות הכלבים הוא מתבטא מאלו ואומר פסוק זה. וכתב שם כמה מעשיות על הכלבים כדי לבאר ענין זה. וכ"כ בבן איש חי בספרו 'בן יהודע' על מס' הוריות דף י"ג על דברי הגמ' שהכלב מכיר את קונו. ג' או ד' סיפורים על כלבים, כדי ללמוד מהם איזה מדה טובה. כי נודע שהכלב הוא נאמן לבעלי באמונה גדולה מאד. יש לו חושים חזקים עד מאד, חוש השמיעה, חוש הריח מפותח מאד, והוא משתמש בחושיו ושכלו הבהמי לשרת את אדונו בנאמנות מופלגת.

הכלב השומר הכיר בעיני הכומר שהוא בא להרוג את המלך

וסיפר הבן איש חי שהיה מעשה במלך היינריך שהיה אוהב כלבים, שלשה כלבים היו לו לשומרי ראש, וכשהיה יושן על מטתו סבבוהו ג' כלבים כל הלילה, והיו מסדרים משמר ביניהם, בחדרו השינה של המלך היינריך היה שעון מעורר שהיה מצלצל בקול בכל שעה ושעה, ב' כלבים היו יושנים והאחד היה נעור ושומר על המלך, לאחר שצלצל השעון היה נושך באוזן חברו הכלב השני שיעמוד שעה אחת על משמרתו והוא היה שוכב לישון. אחר שעה היה הכלב השני נושך באוזנו של הכלב השלישי, וחוזר חלילה. פעם אחת בא כומר אחד באישון לילה לביתו של היינריך המלך, ועבר את כל החיילים השומרים בתואנה שהוא מבקש למסור ידיעה חשובה מאד למלך, כשבאמת היתה כונתו להרוג את המלך. בעומדו לפני מטת המלך, קם עליו אותו הכלב בעל המשמר השעה ההיא, ונבח עליו בנביחות גדולות עד מאד, ונפל על הכומר וביקש לנשוך אותו בחימה שפוכה, אע"פ שהיה הכלב רגוע בדרך כלל. המלך נעור ודיבר עם הכומר באהבה, ולא עלה על דעתו מה שהוא מבקש לעשות לו, אך הכלב לא שתק ולא נח, וצעק צעקות קשות על הכומר. עד שלא היה ברירה וצוה המלך למשרתים להוציא את הכלב מחדר השינה. אחר שיצאו המשרתים עם הכלב הוציא הכומר חרב והרג את המלך. הרי שהכלב ראה בעיני הכומר תאות רציחה, כי חושי מחודדים מאד יותר מעיני האדם.

הכלב הנאמן נקם במי שרצח את אדונו

עוד מעשה סיפר הבן איש חי מעשה בשר אחד שהיה שמו 'הויברי' ידיד של המלך קארל החמישי, והיה שר אחר מקנא בהויברי שהוא קרוב מאד למלך בידידות. פעם אחת טייל הויברי עם כלבו בשדה, ורדף אחריו השר המקנא עם החמור והרגו. אותו הכלב לא עזב את אדונו המת, עמד לידו ונבח בקולות גדולים שם ביער. עד שנעשה רעב מאד וחזר לפאריז בבית אחד החברים של השר הויברי, לאחר שאכל חזר ליער לבכות ולהתאבל על אדונו ההרוג. וכך היה מדי יום ביומו שחזר לעיר לאכול וחזר ליער לבכות על אדונו, עד שאנשי העיר התפלאו על כך ועקבו אחריו, ומצאו את הויברי שמת, וקברוהו.

ויהי מקץ הימים וראה הכלב אותו השר הרוצח כשעמד בין שאר שרי המלוכה. וקפץ עליו ונשכו. המשרתים הוציאוהו משם. אך לאחר זמן מה חזר ובא לחצר ההיא. ומהיום ההוא והלאה עקב הכלב אחר הרוצח והשתדל להזיק לו בכל טעדיק. עד שנתעורר חשד בלב השרים שמסתמא מבקש הכלב הנאמן לנקום דם אדונו שנרצח ביער ע"י השר הזה שהיה מקנא בו. ותבא השמועה לפני המלך, וצוה המלך שיתאספו עם רב יחד עם השר החשוד, ויביאו את הכלב לפניו. תיכף כשבא הכלב קפץ הכלב על השר כדרכו וביקש לנשוך אותו ולבעוט בו. ויצו המלך לאותו השר שיתוודה על מעשיו, והרי הכל רואים שהכלב רודף רק אחריו כמבקש לנקום דם. ויתעקש השר וימאן להתוודות, ויצו המלך שיצא השר מבין שאר השרים ויעמוד באמצע החצר וילחום באותו הכלב ראש בראש. וילבש השר שריון ויצא לאמצע החצר, ויקפוץ הכלב על עורפו והפילו ארצה, עד שהוכרח השר להודות על פשעו והרגוהו.

אין הכלבים אוכלין טרפן לפני רשות אדוניהם

ובעל ה'תולדות נח' כתב שהכלב נאמן כ"כ לאדונו, עד שאמרו חכמי אפריקה שהיוצאים ליער לטרוף חיות, פעמים שהכלבים שלהם טורפים אנטילופה שהוא מין צבי שהכלבים אוכלים את בשרו. ולאחר שטרפוהו עומדים כמה כלבים ליד הנבלה ואינם פותחים בסעודה לפני שאחד מהם רץ לבקש רשות מהאדון אם הוא מרשה להם לאכול מטרפם. עד כדי כך הם נאמנים לאדונם. הרי שמעשיו של הכלב מכריז ואומר 'בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושונו'. אלא שאין הכלב מכיר כלל את הקב"ה, לכן הוא רק דבוק ונאמן באדונו הגשמי בנאמנות יתרה.

גם לאחר שהאדון מכה בכלב הוא נאמן לו ומקבל היסורים בדומיה, וממנו נקח לעבוד את ה'

והוסיף עוד שמגדלי הכלבים יודעים שאע"פ שהאדון מכה בכלבו או גוער בו וכדו', אע"פ עומד הכלב כעבד נכנע לאדונו, ויכיר מתנועותיו שהוא מקבל את הנייפה באהבה והוא מאמין שהאדון עשה זאת לטובתו. לעומת החתול שאינו מכיר את קונו, כמ"ש בגמ' שם בהוריות.

ויש מקשים שהרי רואים שהחתול גם הוא נאמן לאדונו. והתשובה היא שנאמנותו של החתול מסתיים כשהאדון יכה בו או יעשה דבר שלא כרצונו, אינו מקבל הדין באהבה אלא נוקם ונוטר כחתול, לעומת הכלב שהוא מלקק באהבה את המכה שהכהו אדונו בו אפילו אם יפצענו ויכהו עד נפש.

ועתה נשוב למין האדם, אילו היה האדם נאמן להקב"ה ככלב לאדונו, לקיים בשלימות 'בואו נשתחוה נכרעה נברכה לפני ה' עושונו', אזי לא היה אדם שואל על הנהגת ה'. אבל מכיון שאין אדם כך, לכן שואל חבקוק הנביא בצדק על הנהגת ה', 'תפוג תורה', שאנשים יהיה להם קושיות כשרואים דברים קשים, ויש סכנה שלא תתחלל התורה ח"ו. אבל כשבני אדם ילמדו מהכלב להיות נאמן לבעלי גם כשהוא מכה בו, וילמדו קל וחומר מכלב זה, שאדונו אינו מכהו לטובתו רק מרוב עצבים וכדו', ואילו הקב"ה עושה רק לטובת האדם, וילמדו היטב הפסוק 'בואו נשתחוה נברכה נכרעה לפני ה' עושונו', אזי לא ישאלו שום קושיות אפילו על תמונות שבאו מאושוויץ. כי ידעו ש'נאמנים פצעי אוהב'.

את אדונו, נכנס ושתה מאותו החלב ומת מיד, כדי להראות לאדונו שלא יזקק הוא בשתיית החלב המורעל! וקברו את הכלב והקימו עליו ציון, וקראוהו 'נפש הכלב' - נפשא דכלבא, משום שהציל את אדונו במסירת נפש. הרי שהכלבים מוסרים נפשם על שמירת אדוניהם.

ובפסיקתא דרב כהנא מסופר על רב אבהו שהלך לקיסריה ונכנס לבית איש אחד, ורואה שהכלב יושב בראש השלחן, ושאל אותו, איך אתה מבזה את עצמך, אמר לו האיש, אני מכיר לו טובה כי פעם אחד בא שבאי ורצה לגנוב את אשתי, וקפץ עליו וקרעו כראוי והציל שלא יוכלו לטמאות את אשתי. וממנו נקח לעבוד את השי"ת, לאהוב אותו ית' בכל לב נפש ומאד, אפילו במסירת נפש ממש, ונלמד ממנו לקיים באמת 'בואו נשתחוה נכרעה נברכה לפני ה' עושנו', להסכים ללכת להקבר לכבוד ה', אפילו אם יכתבו עלינו נפשא דכלבא.

איוב שאל קושיות, אמר לו הקב"ה, איפה היית בתחילת הבריאה? וכי התבוננת איך כל פרט מדויק להפליא?

ועתה נבאר: 'ולענין שאלה ששאלת חזור לאחור' כמו שכתוב שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'. כי הנה כל ספר איוב שואל קושיות על צדיק ורע לו, כי הוא נתן הרבה צדקה והרנין לב אלמנה ואעפ"כ קיבל יסורי איוב קשים מאד. ומרוב קושיות החל לקלל את היום שנולד, ואת המזל שלו. והחברים שלו בקשו להרגיעו ולא הצליחו עד שבא הקב"ה וענה לו שני פרקים לאיוב מתוך הסערה, וכך הרגיע אותו. באותם שני פרקים לא השיב הקב"ה תשובה על קושיותיו של איוב, לא על מיתת בניו ובנותיו, ולא על שריפת רכושו, רק אמר לו 'איפה היית ביסדי ארץ', 'הידעת עת לידת יעלי סלע', ועוד נפלאות רבות שיש בהשגחה פרטית.

משל למי שנכנס לבית חרושת ענק ושואל קושיא על איזה כפתור קטן, למה צריך את זה, אומר לו המנהל, וכי את כל המכונות הגדולות כאן כן הבנת, שאתה שואל על הכפתור הזה? כי הקב"ה אמר לאיוב, עמוד וראה את ההרכבה הנפלאה שיש בבריאה, החיבור שיש בין דומם צומח וחי, וכו' ונשימת האדם מחמצן מפסולת האילנות שפולטין מה שהאדם צריך לנשום. וכל בעל חי יש לו צומח מיוחד שממנו פרנסתו.

כשיש לאדם איזה ענין בלתי מובן, יתבונן במה שנעשה בבריאה, כשיראה שהכל מסודר יבין שגם הדבר הבלתי מובן שעובר עליו מאד קשה, גם זה מסודר להפליא. וכמ"ש קהלת 'כי מה יבא האדם אחרי המלך אחרי אשר כבר עשהו'. בכל תמיהה שאדם תמה על הנהגת ה', תחילה יתבונן בשירת הכלבים אשר מתבטלים באהבה לאדונם אע"פ שקבלו ממנו מכות קשות, נאמנים להם במסירת נפש. ולא שכבר נתיישרה תמיהתו, שא"כ לא היה מקיים 'צדיק באמונתו יחיה', שעיקר האמונה הוא במקום שאין הבנה ע"פ טעם ודעת.

כשאדם רוצה חיזוק על המעשה דאשוויץ, יקיים 'חזור לאחור' ויתבונן בנפלאות הבריאה, כל מה שהקב"ה הטיב עמך מיום שנבראת ונפתחו עיניך ואח"כ צמח לך שן ועוד שן, וכן תתבונן בכל מאכל ומשקה שאתה אוכל ושותה, ריבי רבבות נסים ונפלאות מתהווים עד שהם מגיעים לפיך. חזור לאחור' אינו תירוץ על הקושיות, אבל הוא חיזוק והבנה שאין מקום להקשות קושיות כלל וכלל.

ולכן גם לאחר שאמר המלאך לרבי ישעיה, מיום שגילה ה' סודו לחבקוק וכו', הוצרך להוסיף לו בסוף דבריו 'ולענין שאלה ששאלת חזור לאחור', כי כשתחזור לתחילת ברייתך ובריאת העולם בדרכי הטבע בכללי ובפרטי, איזה הרכבה יש בכוכבי לכת וכוכבי שבת, וכל הגלקסיות הענקיות שברא השי"ת, שהכדור של עולם העשיה הוא פצפון קטן לעומתם, וא"כ איך תרצה לשאול שאלות בתוך מציאות הבריאה ומליארדי מליארדי פריטיה, והרי הכל נברא בדקדוק יפה נאה ומסודר, וכי עוד יש לך מה לשאול על המעברים שעוברים עליך?

(הגרמ"י רייזמן ב' בשלח תשפ"א)

בדרך הדורש

קושיית הרמב"ם למה לקח המצרים הא גזירת ה' היה 'ממונם' דייקא ממון כסף וזהב דינו הרי טובה כפולה הוא דישעבדו את ישראל, ותי' שהיו חייבין מיתה על סירובם

לשלחם בציוו' ד'

ולפ"ז מיושב שפיר, דהרי החיוב מיתה בא רק בשעת הסירוב אבל חיוב הממון כבר נתחייבו קודם מדין הענקה (כט)

לעבד כהבטחת הקב"ה, ושפיר נדונו בשניהם כנ"ל. והנה בפ"ק קידושין מבואר דמצות הענקה בצאן ובקר ולא כספים, וא"כ א"ש דלקיום ההבטחה של יוצאו ברכוש גדול, דהחיוב הוא משום דין הענקה נתקיים בצאן ובקר אבל שאילת כלי כסף וזהב הוא רק כדי שלא יתרעם אותו צדיק שלא ידע כוונתו שהי' רק משום דין הענקה וסי' בצאן ובקר כנ"ל. אמנם אם כן הדק"ל על כסף וזהב שלי"ה בכלל ההבטחה, א"כ הו"ל מיתה ותשלומים כאחד, וקיי"ל קלב"מ, וז"ש אילו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו את

במדרש: 'ויהי בחצי הלילה מלמד שזרחה השמש כצהרים' וז"ת, ולתרוץ נקדים דאיתא בגמ' אין מוזכרין שם על הקללה דכתיב ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה ולא כתיב אלקים גבי לילה וזה הפשט במדרש ויהי בחצי הלילה וד' וכו' קשה הלא אין מוזכרין שם על הקללה ולזה מתרץ המדרש מלמד שזרחה השמש כצהרים ודו"ק: (מדרש יונתן)

כמו שאמר הגה"ק מצאנו ז"ע בשעת הלוייה של בנו, שכשהוא מתבונן מי נתן לו המכה הוא נזכר שזה היה באהבה. וכן דרשו חז"ל גמ' צריך לברך דיין האמת בשמחה. כי זהו עיקר כל התורה 'וצדיק באמונתו יחיה', וכשאדם נאמין בהשי"ת שהכל לטובה, ומקיים 'נשתחוה, נברכה, נכרעה' בכמה מיני ביטול והשתחויה לפני השי"ת בכל מצב שהוא.

מיום שגילה הקב"ה סודו לחבקוק שהעיקר הוא האמונה, זו מה שלמדנו מהנהגת הכלב להשאיר נאמן גם לאחר המכה

וזה שאמר המלאך לרבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא תשובה לשאלתו 'מפני מה זכו כלבים לומר שירה', כי מיום שגילה הקב"ה סודו לחבקוק הנביא שהיה לו קושיות על הנהגת ה', גזרו שלא לגלות הסוד, אבל לרבי ישעיה כן נתגלה שהעיקר הוא 'צדיק באמונתו יחיה', להאמין שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ולימוד זה למדנו ממה שהקב"ה משלם שכר לכלבים שלא חרצו לשונם ביציאת מצרים, על אחת כמה וכמה שאין להקשות על רבי חניניה בן תרדיון שנשרף, כי בלי ספק שיקבל שכרו משלם.

וזוהי התשובה על שאלת רבי ישעיה, כי שירת הכלב היא עצמה מתרצת את השאלה, כי הוא אומר 'בואו נשתחוה ונברכה' והוא נאמן לאדונו בשלימות וכביכול מקיים מה שלימד חבקוק הנביא 'וצדיק באמונתו יחיה', להאמין בהשי"ת גם כשקשה. ולכן שירת הכלב היא סוף כל השירות, שבה נכלל שלימות השירה והביטול להשי"ת.

ובאמת שגם שירת החתול יש בה ענין של צידוק הדין 'אתה צדיק על כל הבא עלינו', אבל אינו אומר דיין האמת בשמחה שהרי זה הפסוק 'אתה צדיק' אין אומרים רק ביום שאומרים בו תחנון, כי יש בו תנועה של צער ואנחה. לא כן הכלב שמלקק את המקל באהבה גם לאחר שהכהו מכה רבה. רבי ישעיה שואל על שירת הכלבים, והתשובה היא שממנו למדנו שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, וא"כ מוכרח להיות שהכל לטובה, וא"כ יש להשתחוות לפני ה' עושינו. וזאת התורה אשר שם חבקוק לפני ישראל 'וצדיק באמונתו יחיה'. ואדרבה מתוך זה למדנו מדוע היו דברים קשים בעולם, רק כדי ללמדנו דרכי אמונה, להבין שנאמנים פצעי איוב, והקב"ה עושה הכל טוב לטובה.

הכלב מסר נפשו ברגעיו האחרונים להשיב אבדת האדון

ועדיין לא השלמנו לבאר סיום הדברים 'חזור לאחור'. ולזאת נספר עוד מעשה שהיה בכלב המובא שם בספר תולדות נח, שפעם אחת הלך כלב לדרכו, באמצע הדרך החל לנבוח בקול גדול ומשך בגדו של בעל הבית, כמה שהוא השתדל להרגיע את כלבו לא עלתה בידו, עד שעלה בדעתו שנחלה הכלב במחלת הכלבת, שזה מסוכן מאד כמבואר במשניות 'ומא מי שנשכו כלב שוטה'. ולא ידע מה לעשות עם כלב כזה, לקח את הרובה ואיים על הכלב, שאם הוא ישתגע הוא יירה בו. אבל הכלב לא הרפה והמשיך בשלו לנבוח. כיון שראה שאין ברירה ירה בגופו, לאחר שנפצע הכלב חזר ורץ לאחוריו והגיע למקום מסוים בדרך, שם נפל שדוד ומת. כשהגיע אדונו למקום ההוא, מצא את כל כספו שנפל ממנו בדרך. מכיון שהיה הכיס גדול באופן שלא היה הכלב יכול להרימו בפיו, לא היתה לו ברירה רק לנבוח על אדונו ולמשוך אותו בבגדו, וגם לאחר שירה בו אדונו לא נקם בו, אלא נשאר נאמן בחייו ובמותו, כביכול יצאה נשמתו במסירת נפש להציל את הכיס של אדונו. אפילו שהאדון חשד בו שהוא כלב שוטה, לא חשב על עצמו אלא ברגעיו האחרונים רץ להציל את ממון בעליו. ממעשה זו נלמד שעלינו לרוץ אחר השי"ת אפילו עד כבשן האש.

הרג הכלב את עצמו כדי להציל את אדונו

וכן מסופר בתלמוד ירושלמי תרומות פרק ח', מעשה ברועה שהוציא חלב מהצאן, והגיע נחש וטעם מחלב הצאן והשאיר הארס בתוך החלב. והכיר כלבו שהנחש טעם מהחלב, שכאב הרועה לשתות מהחלב החל הכלב לנבוח צעקות גדולות, אך לא שמו לב לצעקותיו, מה עשה הכלב להציל

דבר נא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב: (יא, ב)

ידוע מאז"ל (ברכות ז') על הפסוק (שמות י"א) דבר נא וכו' בבקשה וכו' שלא יאמר אותו צדיק וכו'. התמי מפורסמת ת"ל משום לקיים הבטחתו שהבטיח ואח"כ יצאו ברכוש גדול. ובדרך אגב נבאר את מאמר בעל ההגדה 'אילו הרג את בכוריהם ולא נתן לנו ממונם דיינו'. ונראה דהנה הקשה הפרשת דרכים הא קיי"ל אין מת ומשלם אף כב"ג כמ"ש התוס' (ע"ז: ע"א וע"ב) ולמה דן הקב"ה את המצרים גם במיתה וגם בממון ע"ש, ונ"ל דהא קיי"ל, נמי דרק אם מיתה ותשלומין באין כאחת אמרינן קם ליה בדרכה מיניה לפטרו מממון, והו"ל לפמ"ש הפר"ד עצמו בכיבוד הספרי הבטחתו יצאו ברכוש גדול הי' על צאן ובקר, מדין הענקה, ולתי' הראב"ד בהלכות תשובה על